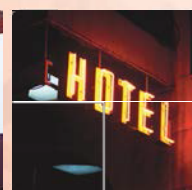
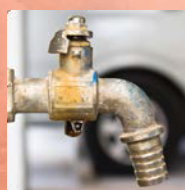
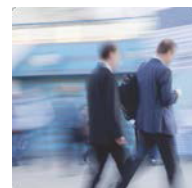

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

POSLOVANJE, KORUPCIJA I KRIMINAL U CRNOJ GORI:

Uticaj korupcije i kriminala na
private poslovne subjekte

2013

Finansirano od strane Evropske Unije

**KANCELARIJA UJEDINJENIH NACIJA ZA BORBU PROTIV DROGE I
KRIMINALA
Beč**

**Biznis, korupcija i kriminal u Crnoj Gori:
Uticaj korupcije i kriminala na privatne poslovne subjekte**

2013

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Učesnici projekta

Ovaj izvještaj pripremio je Odjeljenje UNODC-a za statistiku i istraživanja (UNODC Statistics and Surveys Section - SASS).

Koordinacija istraživanja i pripreme izvještaja:

Enrico Bisogno (SASS)

Michael Jandl (SASS)

Lucia Motolinía Carballo (SASS)

Felix Reiterer (SASS)

Istraživanje na terenu:

Gordana Radojević (Zavod za statistiku Crne Gore)

Snežana Remiković (Zavod za statistiku Crne Gore)

Biljana Sekulović (Zavod za statistiku Crne Gore)

Saradnici projekta:

Regionalna antikorupcijska inicijativa za jugoistočnu Evropu (RAI), Transcrime

Dizajn naslovnice:

Suzanne Kunnen (RAB)

Nadzor:

Sandeep Chawla (direktor, Odjeljenje za analizu politike i javne poslove) i Angela Me (rukovoditeljka, Jedinica za istraživanje i analizu trendova)

Zahvaljujemo se Giuliji Mugellini za njen doprinos u izradi metodologije istraživanja.

Sva istraživanja su sprovedena i izvještaji pripremljeni uz finansijsku podršku Evropske unije i vlada Njemačke, Norveške i Švedske. Iskreno se zahvaljujemo Roberti Cortese (Evropska komisija) za kontinuiranu podršku.

Izjava o ograničenju odgovornosti

Ovaj izvještaj nije formalno obrađen. Sadržaj ove publikacije nužno ne odražava stavove, niti politiku Kancelarije Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal (UNODC), Zavoda za statistiku ili organizacija koje su uključene, niti se podrazumijeva da su te organizacije odobrile sadržaj.

Korišćene oznake i način prezentacije materijala u ovom izdanju ne podrazumijeva izražavanje stava UNODC-a u vezi sa pravnim statusom bilo koje države, teritorije ili grada ili njihovih nadležnih organa, niti se bavi njihovim državama ili područnim granicama.

Fotografije su korišćene samo radi ilustracije i nisu nastale u kontekstu korupcije
©shutterstock

Sadržaj

Učesnici projekta	Error! Bookmark not defined.
Sadržaj.....	5
Kratak pregled	7
Ključni rezultati.....	11
Uvod.....	13
1. Prisutnost podmićivanja.....	17
2. Priroda podmićivanja	23
3. Državni službenici i podmićivanje	29
4. Prijavljivanje podmićivanja	33
5. Podmićivanje između poslovnih subjekata	35
6. Percepcije i stavovi o korupciji	39
7. Prisutnost i obrasci drugih oblika kriminala	43
8. Zaključna razmatranja.....	57
Prilog I: Ekonomski okvir biznis korupcije u Crnoj Gori.....	59
Prilog II: Metodologija.....	62
Prilog III: Glavni pokazatelji.....	65

Kratak pregled

Ovo istraživanje o privatnim poslovnim subjektima u Crnoj Gori otkriva da su korupcija i ostali oblici kriminala velika prepreka privatnom preduzeću i da imaju negativan efekat na privatno ulaganje. Značajan procenat poslovnih subjekata plaća mito državnim službenicima više puta tokom godine. Poslovni subjekti u sektoru transporta i skladištenja najviše su izloženi podmićivanju uz poslovne subjekte iz sektora usluga smještaja i ishrane. Državni službenici kod kojih je najveći rizik od podmićivanja u interakciji sa poslovnim subjektima su carinski službenici, službenici zaposleni u katastru, opštinski službenici, poreski službenici i inspektori.

Dok su pokazatelji percepcije korupcije nesumljivo korisni za podizanje svijesti, ovo istraživanje mjeri stvarno iskustvo u vezi sa korupcijom i kriminalom putem istraživanja na bazi reprezentativnog uzorka poslovnih subjekata kako bi se obezbijedila tačnija i na dokazima zasnovana procjena uticaja korupcije i kriminala na biznis sektor. U okviru toga, fokusira se na obim i obrazac podmićivanja od strane poslovnih subjekata iz pet različitih sektora (koji čine preko 70,6% svih poslovnih subjekata u Crnoj Gori) u okviru njihove česte interakcije sa državnom upravom.

Prema istraživanju, od svih poslovnih subjekata koji su imali kontakt sa državnim službenikom u posljednjih godinu dana prije istraživanja 3,2% dali su mito državnom službeniku. Prosječna prisutnost podmićivanja u biznisu u Crnoj Gori je niža od učešća običnih crnogorskih građana koji su iskusili to isto u istraživanju UNODC-a o široj populaciji 2011. godine (9.7%).¹

Proučavanjem iskustva poslovnih subjekata koji daju mito državnim službenicima naglašava se činjenica da korupcija igra važnu ulogu u svakodnevnom poslovanju mnogih kompanija. Poslovni subjekti koji daju mito plaćaju u prosjeku 4,6 mita godišnje ili mito svakih 11 nedjelja. Prisutnost podmićivanja je značajno veća među malim poslovnim subjektima (10 do 49 zaposlenih) u odnosu na poslovne subjekte ostalih veličina.

¹ Podaci koji se odnose na podmićivanje od strane pojedinaca i domaćinstava preuzeti su iz nedavne studije UNODC-a, *Korupcija u Crnoj Gori: podmićivanje kao dio iskustva populacije* (2011).

Značajno učešće svih mita koje poslovni subjekti dali državnim službenicima u Crnoj Gori bio je u obliku novca (35,7%), zatim u hrani i piću u zamjenu za protivzakonitu “uslugu” od državnog službenika (22,5%), kao i u vrijednim predmetima, ili za drugu korist (21,4%). Kada se mito daje u novcu, prosječan iznos koji se plaća po mitu je 411 eura ili ekvivalent od 830 eura-PPP.

Što se tiče strane koja zapravo počinje razgovor o mitu, u 48,7% svih slučajeva podmićivanja, mito nudi predstavnik poslovnog subjekta a da nije mito prethodno traženo, dok u 44% slučajeva plaćanje je eksplicitno (7,6%) ili implicitno (14,3%) traženo od strane državnog službenika ili je izvršeno nakon zahtijeva treće strane (22,1%).

Najčešći razlozi za davanje mita koje navode poslovni subjekti je da se „ubrzuju procedure koje se tiču poslovnog subjekta” (45,7% svih mita), „čineći mogućim okončanje procedure” (14,3%), „smanjivanje troškova procedure” (7,2%) i „dobijanje informacija” (7%). Istovremeno, oko jedan od osam (12%) mita koja se plaćaju nemaju određenu direktnu svrhu za poslovne subjekte koji ih plaćaju, uz pretpostavku da su to “slatkiši” koji se daju državnim službenicima kako bi se ‘podstakli’ za buduće interakcije u interesu poslovnog subjekta.

Samo 3,7% mita plaćenih od strane poslovnih subjekata prijavljeno je nadležnim institucijama u Crnoj Gori, uglavnom policiji, koji podsjećaju da poslovni subjekti daju mito kako bi uticali na državne službenike i ne prijavljuju korupciju zbog osjećaja saučesništva. Ovo isto se pokazuje u glavnim razlozima navedenim za neprijavljivanje podmićivanja: “uobičajena praksa je da se plati državnim službenicima ili da im se daju pokloni” (41,8%), “plaćanje ili poklon je dat u znak zahvalnosti državnom službeniku za obavljanje tražene usluge” (19,5%) i “besmisleno je prijaviti jer neće niko povesti računa” (16,6%).

Podmićivanje u privatnom sektoru ne odnosi se samo na davanje mita od strane poslovnih subjekata prema državnim službenicima, ono postoji i između samih poslovnih subjekata kako bi se obezbijedile poslovne transakcije. Iako niže nego prisutnost podmićivanja između privatnog i državnog sektora, 0,8% prisutnosti podmićivanja između poslovnih subjekata ukazuje na to da ova praksa postoji u Crnoj Gori. Ovaj tip korupcije ne treba miješati sa uobičajenim marketingom ili odnosima sa javnošću, zato što ima posebno za cilj, nedozvoljenim sredstvima, da krši integritet onoga koji uzima mito u zamjenu za uslugu. Nijedan od poslovnih subjekata u istraživanju nije prijavio slučajeve takve vrste pojave podmićivanja između poslovnih subjekata nadležnim institucijama.

Nekih 2,1% predstavnika poslovnih subjekata odlučili su da ne obave značajne investicije u proteklih 12 mjeseci prije istraživanja iz straha da će morati da plate mito kako bi dobili potrebne usluge ili dozvole.

Posljedice drugih konvencionalnijih kriminalnih djela na imovinu poslovnih subjekata i ekonomskih aktivnosti mogu biti takođe značajne, i u pogledu direktnih troškova koji proizilaze iz fizičke štete, kao i indirektnih troškova u obliku premija osiguranja, troškova obezbijedenja i propalih investicionih mogućnosti. Na primjer, 5,9% poslovnih subjekata u Crnoj Gori bili su žrtve provale u različitim oblicima u toku godine i takvi poslovni subjekti bili su žrtve u prosjeku 1,8 puta u toku tog vremenskog perioda.

Godišnje stope prisutnosti za prevaru od strane stranih lica (4,7%) i vandalizam (3,8%) u privatnom sektoru su takođe značajni kao i prosječan broj ovih kriminalnih radnji u kojima su poslovni subjekti bili žrtve (odnosno 5,9% i 2,9%). Štaviše, tokom posljednjih 12 mjeseci, 0,8% poslovnih subjekata u Crnoj Gori bili su žrtve iznuđivanja, kriminal koji se može povezati sa organizovanim kriminalnim grupama.

Za razliku od korupcije, veći dio konvencionalnih krivičnih djela (u prosjeku, 55,1% za pet vrsta kriminala) prijavljeno je policiji od strane poslovnih subjekata u Crnoj Gori. Dok većina predstavnika poslovnih subjekata (68,6%) smatra da je rizik od kriminala za njihovu kompaniju ostao stabilan u poređenju sa prethodnih 12 mjeseci, oko jedna petina (19,2%) misle da je u porastu, a jedna desetina (10,4%) u opadanju. Strah od kriminala igra veoma važnu ulogu u procesu donošenja odluka od strane biznis lidera kada se radi o velikim investicijama. Iako postoje neke razlike po ekonomskim sektorima, u prosjeku jedan od dvanaest (8,5%) preduzetnika u Crnoj Gori naveli su da nijesu imali veliku investiciju u prethodnih 12 mjeseci zbog straha od kriminala.

Dok oko tri četvrtine (75,8%) poslovnih subjekata u Crnoj Gori koriste najmanje jedan sigurnosni sistem zaštite od kriminala, samo jedna petina (20,7%) posjeduje bilo koje osiguranje protiv ekonomskog troška od kriminala. Korupcija zajedno sa ostalim vidovima kriminala predstavljaju značajno opterećenje za ekonomski razvoj u Crnoj Gori. Donošenje većeg broja i bolje ciljanih mjera za zaštitu poslovnih subjekata od kriminala, kao i za prevenciju korupcije (kao što su efikasne interne mjere za usklađivanje i druge politike u vezi sa korupcijom) bi mogli da olakšaju ovo opterećenje.

Ključni rezultati

- Predstavници poslovnih subjekata u Crnoj Gori rangiraju korupciju kao petu najznačajniju prepreku za obavljanje biznisa, nakon visokih poreza, komplikovanih zakona o porezu, ograničenog pristupa finansiranju i regulative o radu.
- Oko šest od deset kompanija imala su najmanje jedan direktan kontakt sa državnim službenikom u proteklih 12 mjeseci prije istraživanja.
- Stopa prisutnosti podmićivanja među onim poslovnim subjektima koji su imali kontakt sa državnim službenicima u tom periodu je 3,2%.
- Poslovni subjekti koji daju mito plaćaju iznos od 4,6 mita državnim službenicima u 12 mjeseci prije istraživanja.
- Postoje neke varijacije u prisutnosti podmićivanja u okviru biznis sektora u Crnoj Gori: Transport i skladištenje (6,5%) i Usluge smještaja i ishrane (5%) imaju veće stope prisutnosti podmićivanja u odnosu na Proizvodnju i građevinarstvo u kombinaciji (2,9%) i Trgovinu na veliko i malo (2,2%).
- U Crnoj Gori, više od jedne trećine (35,7%) mita se plaća u gotovini. Srednji iznos koja se plaća po mitu je 411 eura koji odgovara 830 EUR-PPP.
- U 44 % svih slučajeva podmićivanja, plaćanje mita se ili eksplicitno (7,6%) ili implicitno (14,3%) traži od strane državnog službenika ili se traži preko treće strane (22,1%) u ime zvaničnika, dok u 48,7% slučajeva mito nudi predstavnik poslovnog subjekta, a da prethodno mito nije tražen.
- Dvije petine (40,5%) svih mita koja plaćaju poslovni subjekti u Crnoj Gori se daju prije usluge, dok preko jedne četvrtine (28,6%) se daju nakon što se usluga obavi.

- Glavni razlozi plaćanja mita su da se ubrza procedura (45,7%) i da se omogući okončanje procedure (14,3%). Dodatno, 12% mita se daje bez određene direktne svrhe.
- Stopa prisutnosti podmićivanja državnih službenika je najveća kod poreskih službenika (2,4%) i službenika u katastru (1,9%).
- Samo 3,7% mita koji daju poslovni subjekti se prijavljuje nadležnim institucijama, uglavnom policiji. Preko dvije petine (41,8%) biznis predstavnika nije prijavilo podmićivanje zato što smatraju davanje poklona državnim službenicima uobičajenom praksom. Dodatno, oko jedna petina (19,5%) ispitanika navelo je da nijesu prijavili podmićivanje jer su plaćanje smatrali kao znak zahvalnosti državnom službeniku za obavljanje tražene usluge.
- Prisutnost podmićivanja između poslovnih subjekata u Crnoj Gori iznosi 0,8%. Iako manje od prosječne prisutnosti podmićivanja koje plaćaju poslovni subjekti državnim službenicima, ovo ukazuje na to da podmićivanje u privatnom sektoru postoji u Crnoj Gori.
- Kod oko četvrtine (26,8%) slučajeva podmićivanja među poslovnim subjektima prije nego što ih suprotna strana traži, se obavlja eksplicitno, implicitno ili od strane trećeg lica, dok kod oko tri četvrtine (73,2%) slučajeva mito se nudi bez prethodnog traženja. Najvažnija svrha podmićivanja među poslovnim subjektima u Crnoj Gori je da se obezbijede bolje cijene (31,4%).
- Poslovni subjekti u Crnoj Gori pogođeni su raznim vrstama kriminala na različitim nivoima: stopa prisutnosti za 12 mjeseci viktimizacije poslovnog subjekta iznosi 5,9% za provalu, 4,7% za prevaru od strane stranih lica, 3,8% za vandalizam, 0,8 % za krađu motornog vozila i 0,6% za iznuđivanje.
- Učešće svakog tipa kriminala koji je prijavljen policiji kreće se od: 82% za provalu; 57,3% za krađu motornog vozila; 55,9% za slučajeve iznuđivanja; 46,5% za slučajeve vandalizma, i 10,7% za prevaru od strane stranih lica.
- Oko tri četvrtine (75,8%) poslovnih subjekata u Crnoj Gori koriste najmanje jednu zaštitnu mjeru protiv kriminala.
- Većina biznis predstavnika (68,6%) navode da smatraju da je rizik od kriminala ostao stabilan u poređenju sa prethodnih 12 mjeseci, dok 19,2% ispitanika smatra da je u porastu, a 10,4% u opadanju.
- U prosjeku jedan od dvanaest (8,5%) preduzetnika u Crnoj Gori navode da nijesu imali značajna ulaganja u prethodnih 12 mjeseci zbog straha od kriminala.

Uvod

U raznim oblicima i na različitim nivoima, korupcija vrši negativan uticaj na sva društva. Kao što se prikazuje u izvještaju UNODC-a iz 2011. godine pod nazivom *Korupcija u Crnoj Gori: podmićivanje kao iskustvo stanovništva*,² sitna korupcija takođe ostaje preovlađavajuća realnost u Crnoj Gori i značajno utiče na odnos privatnih građana i državnih službenika u državi.

Uz njihov negativan uticaj na privatna domaćinstva, određene vrste korupcije mogu takođe imati ozbiljne posljedice na biznis sektor i ekonomske rezultate, i mogu postati prepreka za privatno i strane ulaganje, razvoj trgovine i ekonomije. Privatne kompanije i njihovo poslovanje mogu takođe biti dalje izložene uticaju kriminala. Iznudivanje od strane organizovanih kriminalnih grupa, ozbiljne prevare i pronevjere od strane menadžera, vandalizam i napad od strane kriminalnih učesnika, svaka od ovih kriminalnih radnji ima potencijala da uzrokuje ozbiljnu štetu poslovnom okruženju u kojoj kompanija djeluje i da povećaju troškove poslovanja.

Antikorupcijska infrastruktura i borba protiv korupcije

Paralelno sa progresivnim evropskim integracijama, svijest o korupciji je porasla u Crnoj Gori i sukcesivne crnogorske vlade su se obavezale da se bore protiv korupcije. Važni instrumenti u unapređivanju zakonodavnog okira za borbu protiv korupcije predstavljani su ratifikacijom Krivičnopravne konvencije protiv korupcije (iz 2002. godine) i Gradanskopravne Konvencije protiv korupcije (iz 2008. godine). Nadalje, crnogorski pravni okvir protiv korupcije uključuje odredbe iz Ustava, Krivični zakonik i Zakon o krivičnom postupku. Dalje sadrži posebno zakonodavstvo kao što je: Zakon o prevenciji konflikta interesa, Zakon o prevenciji pranja novca i finansiranja terorizma, Zakon o krivičnoj odgovornosti pravnih lica, Zakon o zaštiti svjedoka i Zakon o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima.

² UNODC, 2011. godina

Istovremeno, Crna Gora je ojačala svoj institucionalni i administrativni kapacitet za sprječavanje, prijavljivanje i krivično gonjenje korupcije. U 2005. godini, crnogorska vlada odobrila je Strategiju protiv korupcije i organizovanog kriminala i, u 2006. godini, utvrdila je Akcioni plan za ovu strategiju. U 2007. godini osnovana je nacionalna komisija na visokom nivou kako bi pratila ostvarivanje ciljeva definisanih u Akcionom planu. Crna Gora je takođe osnovala 2001. godine Agenciju za antikorupcijsku inicijativu koja je 2004. godine postala Uprava za antikorupcijsku inicijativu (DACI), a nadležnosti su značajno proširene krajem 2007. godine. Dodatno, osnovana su različita specijalizovana odjeljenja u okviru pravosudnih organa i sudova, uključujući: Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije u okviru Sektora kriminalističke policije Uprave policije, Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločinaca u okviru Vrhovnog državnog tužilaštva, specijalizovana odjeljenja Višeg suda za organizovani kriminal, korupciju, terorizam i ratne kriminalce, kao i Tim za zajedničko istraživanje.

Crna Gora je pristupila Konvenciji UN protiv korupcije (UNCAC) 2006. godine. Konvencija ne definiše korupciju po sebi, već navodi niz različitih ponašanja koje države članice Konvencije moraju kriminalizirati ili razmotriti kriminalizaciju (kao što je aktivno ili pasivno podmićivanje nacionalnih državnih službenika, aktivno ili pasivno podmićivanje stranih državnih službenika, pronevjera, trgovina uticajem, zloupotreba funkcija i nezakonito bogaćenje). Štaviše, Konvencija eksplicitno zahtijeva ili ohrabruje kriminalizaciju korupcije u privatnom sektoru (kao što je aktivno i pasivno podmićivanje u privatnom sektoru, pronevjera imovine u privatnom sektoru i pranje prihoda od kriminala), što je naročito usmjereno na borbu protiv korupcije u biznis sektoru.

Države članice Konvencije dogovorile su se da imaju mehanizam za praćenje sprovođenja odredbi Konvencije kroz proces eksternog ocjenjivanja u državama potpisnicama. Jedan od ciljeva ovog mehanizma je da se podstakne zajedničkim snagama i na nacionalnom nivou proces usmjeren prema antikorupcijskoj reformi, a vrijedno je pomenuti da je Crna Gora bila dio drugog kruga Mehanizma za sprovođenje ocjenjivanja (2011-2012). U okviru svog sumarnog izvještaja, tim za ocjenjivanje pozdravio je dobre prakse usmjerene prema povećanju efektivnosti kriminalizacije i osnaživanja zakona u oblasti antikorupcije i pohvalio crnogorski snažni okvir međunarodne saradnje. Ocjenjivači su takođe identifikovali neke osnove za daljnja unapređenja i preporučili su, između ostalih stvari, da se istraži mogućnost ažuriranja zakonodavstva kako bi uključio *express verbis* frazu “direktno ili indirektno” u relevantne odredbe o aktivnom i pasivnom podmićivanju nacionalnih državnih službenika u skladu sa Konvencijom UNCAC.³

Obim i metodologija istraživanja

Iako pokazatelji bazirani na percepcijama mogu biti korisni za podizanje svijesti o korupciji i mobilizaciju podrške za antikoruptivne politike, oni ne uspijevaju da obezbijede specifične pokazatelje raširenosti korupcije i posebno osjetljivim oblastima. Da bi se dobila tačnija i na dokazima zasnovana procjena korupcije i kriminala koji utiče na biznis sektor, neophodno je da se ide dalje od indikatora na bazi percepcija i da se izmjeri stvarno iskustvo u vezi sa korupcijom i kriminalom kroz reprezentativna istraživanja o poslovnim subjektima na bazi uzorka.

Tokom protekle decenije, razumijevanje korupcije i kriminala znatno je poboljšano zahvaljujući rezultatima istraživanja sprovedenim na obimnim uzorcima u različitim kontekstima širom svijeta. UNODC je bio na čelu promocije istraživanja u domaćinstvima o korupciji i istraživanja o viktimizaciji u različitim kontekstima, dao je

³ Grupa za sprovođenje ocjenjivanja, kratki pregledi, 15. februar 2013. godine, str. 2-12. Crna Gora je bila dio drugog kruga Mehanizma za sprovođenje ocjenjivanja (2011-2012).

doprinos daljnjem razvoju i usavršavanju postojećih metodologija za mjerenje korupcije i kriminala. Nedavna istraživanja sprovedena pod nadzorom UNODC-a u različitim državama kao što je Irak, Afganistan i Nigerija, uz države/oblasti zapadnog Balkana, pružaju uvide u širinu i prirodu koruptivnih praksi, kao i uvođenje drugih pitanja relevantnih za oblikovanje efikasnih politika, kao što su konkretni modaliteti podmićivanja i sektori, pozicije i administrativne procedure koji su najviše pod rizikom.⁴

Nakon zaključenja istraživanja domaćinstava o podmićivanju i korupciji u Crnoj Gori i drugim državama zapadnog Balkana i publikacije rezultata istraživanja u regionalnim i nacionalnim izvještajima u 2011. godini, UNODC-a je naišao na zahtjev da dopuni rezultate iz istraživanja domaćinstava sa procjenom korupcije i kriminala koji utiču na biznis sektor u regionu i započeo je konsultacije sa kolegama na nacionalnom nivou i potencijalnim donatorima. Kao rezultat predlog projekta sprovedenja istraživanja poslovnih subjekata na bazi obimnog uzorka koji se fokusira na korupciju i kriminal odobren je od strane država koje učestvuju u projektu, i dobio je finansiranje od strane Evropske unije u okviru Instrumenta za predpristupnu pomoć 2011.⁵

Da bi se sprovedo istraživanje u Crnoj Gori, UNODC je uspostavio saradnju sa Zavodom za statistiku Crne Gore (MONSTAT) koji ima prepoznati tehnički kapacitet i stručnost da bi sproveo obimna istraživanja u biznis sektoru. MONSTAT je radio sa UNODC-om i drugim relevantnim zainteresovanim stranama u Crnoj Gori, uključujući Privrednu komoru Crne Gore, Upravu za antikorupcijsku inicijativu (UAI) kako bi elaborirao najrelevantniji upitnik, uputstva za anektare i ostale istraživačke alatke. Instrumenti i metodologija istraživanja su ocijenjeni, testirani i poboljšani na sastancima sa zainteresovanim stranama, a regionalna tehnička radionica organizovana od strane UNODC i pilot istraživanje manjeg obima održana je u junu 2012. godine.⁶ Na regionalnom nivou tehnička savjetodavna grupa nadgledala je proces i pružala stručne inpute i savjete.

Glavni cilj istraživanja bio je da se dobiju procjene zasnovane na dokazima i činjenicama o oblicima i prirodi korupcije i kriminala koji utiču na biznis sektor, radi podsticanja integriteta i transparentnosti između državnih kancelarija i biznis sektora, kao i za promovisanje podsticajne sredine za razvoj biznisa u Crnoj Gori. Istraživanje se fokusiralo na širinu i oblike, kao i preovlađavajuće tipove i modalitete korupcije koja pogađa poslovne subjekte, sa posebnim fokusom na podmićivanje.⁷

Ovaj nacionalni izvještaj dopunjuje analizu koju pruža regionalni izvještaj za čitavu teritoriju zapadnog Balkana.⁸ Cilj, na nacionalnom i regionalnom nivou, nije da se rangiraju ili ocijene države/oblasti, već da se pruži analitički uvid u skriveni fenomen. Nadamo se da će činjenične informacije sadržane u ovom izvještaju nadležnima i biznis organizacijama u Crnoj Gori predstavljati korisnu alatku za daljnje jačanje antikoruptivnih politika i strategija.

⁴ Izvještaji iz istraživanja o korupciji koje sprovodi UNODC u saradnji sa nacionalnim vladama mogu se naći na: <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/statistics/corruption.html>.

⁵ Sve države/oblasti zapadnog Balkana usvojili su Višekorisnički program 2011 (engl. Multi-beneficiary Programme 2011) u okviru EU komponente IPA-Pomoć u tranziciji i izgradnji institucija (engl. Transition Assistance and Institution-Building).

⁶ Pilot istraživanje sprovedeno je u julu 2012. godine na 100 poslovnih subjekata na teritoriji Crne Gore.

⁷ Podmićivanje se definiše kao (a) direktno ili indirektno obećanje, nudičenje ili davanje državnom službeniku pogodnosti koja je neprikladna za samog službenika ili drugu osobu ili pravno lice, kako bi državni službenik postupio ili kako bi bio spriječen da postupi u skladu sa svojim dužnostima i (b) kao slučaj kada državni službenik direktno ili indirektno traži ili prihvata pogodnost koja je neprikladna za samog državnog službenika ili drugu osobu ili pravno lice, da bi državni službenik postupio ili da bi bio spriječen da postupi u skladu sa svojim dužnostima.

⁸ *Biznis, korupcija i kriminal na zapadnom Balkanu: uticaj podmićivanja i drugog kriminala na privatno preduzeće*, UNODC (2013).

1. Prisutnost podmićivanja

Širina i učestalost podmićivanja

Upravljanje poslovnim subjektom je, suštinski, aktivnost privatnog sektora orijentisana prema klijentima i kupcima, međutim komercijalne aktivnosti su povezane i sa mrežom javnih usluga, administrativnih obaveza i preduslova (kao što su poreske inspekcije ili carinjenje) koji zahtijevaju čestu saradnju sa državnom upravom. Neke od ovih aktivnosti (kao što je podnošenje poreskih prijava) su indirektna, dok se druge sprovode u obliku direktne interakcije sa državnim službenicima (kao što je zdravstvo, inspekcija rada ili poreza, pravni postupci ili podnošenje zahtjeva za građevinsku dozvolu). U tom pogledu, kompanije u Crnoj Gori su slične kompanijama bilo gdje drugo: oko šest od deset (61,4%) poslovnih subjekata obuhvaćenih istraživanjem imali su najmanje jedan direktan kontakt sa državnim službenikom ili namještenikom tokom 12 mjeseci prije istraživanja, uz neku varijaciju u pet biznis sektora iz istraživanja. Stopa direktne interakcije varirala je između 58,6% u trgovini na veliko i malo, do 66% u sektoru transporta i skladištenja.

Većina interakcija sa državnim službenicima prati pravila i propise primjenljive na određene administrativne procedure, ipak, prilikom svake direktne interakcije, ta pravila su podložna manipulaciji u zamjenu za ličnu korist koja proizilazi iz nezakonite transakcije između privatnog sektora i korisnika usluga i državnog službenika. Primanje novca, poklona ili bilo koje druge protivusluge - pored (ili umjesto) obavezne službene naknade - za ličnu korist državnog službenika predstavlja čin administrativnog podmićivanja. Kako podaci pokazuju, ovakvi slučajevi još uvijek igraju ulogu u interakcijama privatnih kompanija sa državnim sektorom u Crnoj Gori.

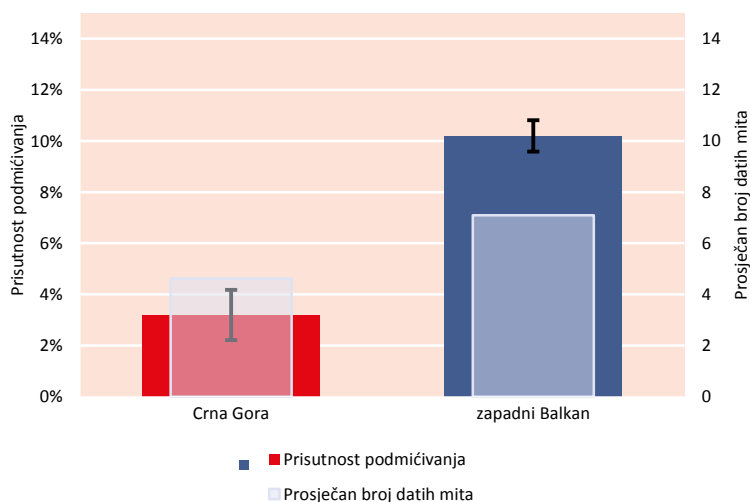
Direktna interakcija između predstavnika poslovnog subjekta i državnog službenika neophodna je da bi došlo do čina podmićivanja (uključujući podmićivanje putem posrednika), tako da se prisutnost podmićivanja računa kao broj poslovnih subjekata koji su državnom službeniku dali novac, poklon ili protivuslugu najmanje jednom tokom 12 mjeseci prije istraživanja iz procenta poslovnih subjekata koji su imali barem jedan kontakt sa državnim službenikom u istom periodu. Kao takva, prosječna prisutnost poslovnog podmićivanja u Crnoj Gori je 3,2%, što znači da je državnom službeniku dao

mito jedan od trideset poslovnih subjekata u pet ekonomskih sektora koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem, a koji su imali kontakt sa državnim službenikom u toku 12 mjeseci prije istraživanja.

Međutim, prisutnost podmićivanja sama po sebi ne prikazuje potpunu sliku širine i ozbiljnosti podmićivanja. Još jedan bitan pokazatelj je prisutnost plaćanja mita što u ovom slučaju znači koliko puta je, u prosjeku stvarno plaćano mito tokom 12 mjeseci prije istraživanja. U Crnoj Gori, poslovni subjekti platili su mito državnim službenicima u prosjeku 4,6 puta u ovom periodu.

Kao što je prikazano na Grafiku 1, prisutnost poslovnog podmićivanja i učestalost plaćanja mita u Crnoj Gori je niža nego na zapadnom Balkanu (prosječna prisutnost od 10,2% i prosječna učestalost od 7,1 na regionalnom nivou).

Grafik 1 Prisutnost podmićivanja i prosječan broj plaćenog mita, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2012)

Napomena: Prisutnost podmićivanja se računa kao broj poslovnih subjekata koji su dali državnom službeniku novac, poklon ili protivuslugu barem jednom tokom 12 mjeseci prije istraživanja, iz procenta poslovnih subjekata koji su imali u istom periodu barem jedan kontakt sa državnim službenikom. Prosječan broj mita se odnosi na prosječan broj mita koje su dali svi davaoci mita, odnosno oni koji su tokom 12 mjeseci prije istraživanja dali barem jedan mito. Linije pokazuju interval pouzdanosti na 95% nivou pouzdanosti.

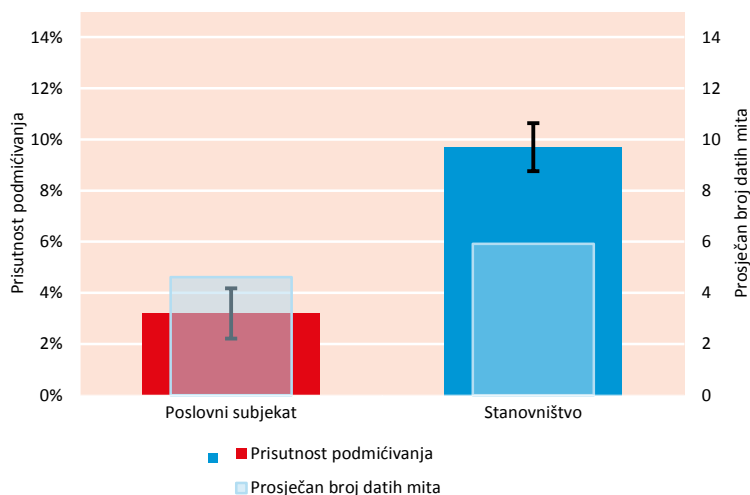
Dok direktna poređenja između poslovnih subjekata i privatnih lica mogu da podstaknu komplikovana metodološka pitanja, posebno u odnosu na veličinu kompanija; poređenje poslovnih subjekata i privatnih domaćinstava u vezi sa prisutnošću i učestalosti podmićivanja otkriva značajne razlike u obrascu podmićivanja.

Grafik 2 pokazuje stope prisutnosti i učestalosti podmićivanja poslovnih subjekata u Crnoj Gori, zajedno sa onima koja su vršila privatna lica iz UNODC-ovog istraživanja opšte populacije iz 2011. godine o korupciji i podmićivanju.⁹ Prosječna prisutnost podmićivanja je značajnije veća kod privatnih lica (9,7%) nego kod poslovnog subjekta (3,2%), dok je učestalost podmićivanja kod poslovnog subjekta (4,6%) nešto bliža učestalosti podmićivanja kod privatnih lica (5,9%). Podaci pokazuju da je podmićivanje

⁹ Korupcija u Crnoj Gori: stvarna korupcijska iskustva stanovništva, UNODC (2011).

više prisutno među privatnim licima (koja češće daju mito u poređenju sa dnevnim aktivnostima) nego među poslovnim subjektima.

Grafik 2 Prisutnost podmićivanja i prosječan broj plaćenih mita, prema poslovnim subjektima i privatnim licima, Crna Gora (2010-2012)

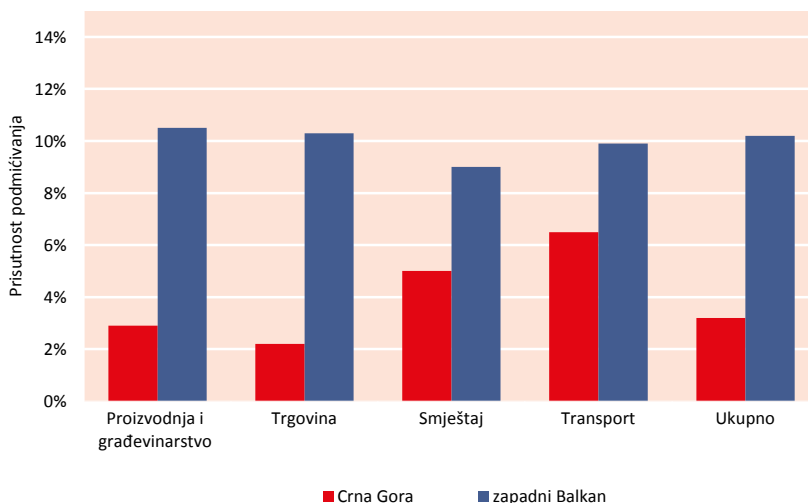

Napomena: prisutnost podmićivanja se računa kao broj poslovnih subjekata/odraslih građana (starosti od 18 do 64 godine) koji su, barem jednom u 12 mjeseci prije istraživanja, državnom službeniku dali novac, poklon ili protivuslugu, kao procenat poslovnih subjekata/odraslih građana koji su barem jednom u tom periodu ostvarili kontakt sa državnim službenikom. Prosječan broj datih mita odnosi se na prosječan broj mita koje su dali svi davatelji mita, odnosno oni koji su barem jednom dali mito tokom 12 mjeseci prije istraživanja. Linije prikazuju interval pouzdanosti na 95% nivoa pouzdanosti.

Ekonomski sektori

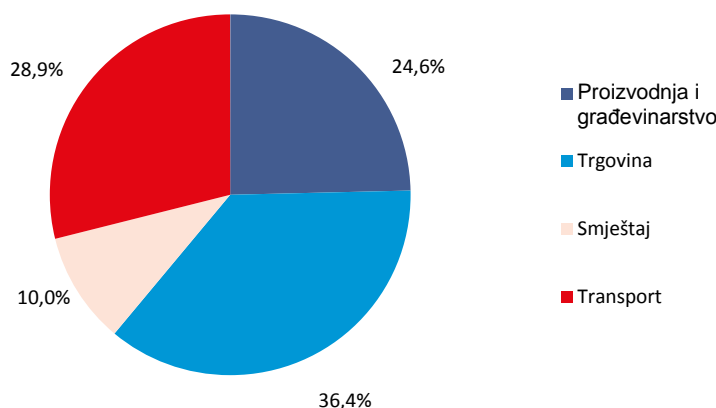
Prisutnost podmićivanja pokazuje značajne varijacije u biznis sektoru u Crnoj Gori. Među pet sektora koji su obuhvaćeni istraživanjem, transport i skladištenje ima najveće stope prisutnosti (6,5%), slijedi sektor usluga smještaja i ishrane (5%). Proizvodnja, električna energija, gas i snabdijevanje vodom zajedno sa građevinarstvom (2,9%) i trgovina na veliko i malo (2,2%) imaju niže stope prisutnosti podmićivanja.

U poređenju sa regionalnim prosjecima po ekonomskom sektoru (slika 3.), svi sektori u Crnoj Gori imaju niže stope prisutnosti podmićivanja. Sektor transporta i skladištenja (6,5 naspram 9,9%), usluge smještaja i ishrane (5 naspram 9%) imaju znatno nižu stopu prisutnosti podmićivanja, dok proizvodnja i građevinarstvo (2,9 naspram 10,5%) i sektor trgovine na veliko i malo (2,2 naspram 10,3) imaju stope prisutnosti podmićivanja između jedne trećine i jedne petine regionalnog prosjeka.

Grafik 3 Prisutnost podmićivanja, prema ekonomskom sektoru, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2012)

Napomena: prisutnost podmićivanja se računa kao broj poslovnih subjekata koji su, barem jednom u 12 mjeseci prije istraživanja, nekom državnom službeniku dali novac, poklon ili protivuslugu, iz procenta poslovnih subjekata koji su barem jednom u tom periodu ostvarili kontakt sa nekim državnim službenikom.

Varijacija u prisutnosti podmićivanja prema ekonomskom sektoru ima direktan uticaj na izračunavanje stope prisutnosti podmićivanja na nacionalnom nivou. Grafik 4 prikazuje osnovni sastav mita koji se daje u pet ekonomskih sektora u Crnoj Gori. Sektor trgovine na veliko i malo čini najveći udio (36,4%) u ukupnoj nacionalnoj stopi prisutnosti, što je djelimično zbog činjenice da ovaj sektor ima najveće učešće (38,8%) u poslovnim subjektima u Crnoj Gori.¹⁰

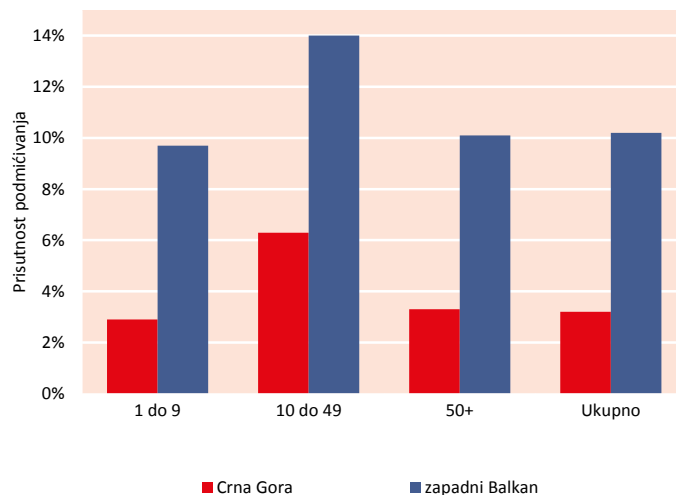
Grafik 4 Raspodjela svih mita plaćenih, prema ekonomskom sektoru, Crna Gora (2012)

Još jedan zanimljiv oblik se pojavljuje kada se posmatra podmićivanje po veličini poslovnog subjekta (broj zaposlenih). Prisutnost podmićivanja je veća za mala preduzeća (10 do 49 zaposlenih) nego za poslovne subjekte ostalih veličina. Kao što prikazuje Grafik 5, ovaj obrazac se takođe nalazi na regionalnom nivou. U Crnoj Gori, prisutnost podmićivanja je takođe nešto veća za srednja i velika (preko 50 zaposlenih) preduzeća

¹⁰ Pogledajte Grafik 37 o strukturi ekonomije.

nego za mikro preduzeća (do 9 zaposlenih). Moguće objašnjenje može biti da veoma mala preduzeća u Crnoj Gori na prvom mjestu ne mogu sebi da priušte davanje mita. S druge strane, srednja i velika preduzeća mogu više izgubiti u smislu svoje reputacije i pravnih sankcija u slučaju da se podmićivanje otkrije, pa nerado otkrivaju svoja iskustva u vezi sa podmićivanjem.

Grafik 5 Prisutnost podmićivanja, prema broju zaposlenih, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2012. godina)

Napomena: Prisutnost podmićivanja se računa kao broj poslovnih subjekata koji su državnom službeniku dali novac, poklon ili protivuslugu najmanje jednom tokom 12 mjeseci prije istraživanja, iz procenta poslovnih subjekata koja su ostvarila najmanje jedan kontakt sa državnim službenikom tokom istog perioda.

2. Priroda podmićivanja

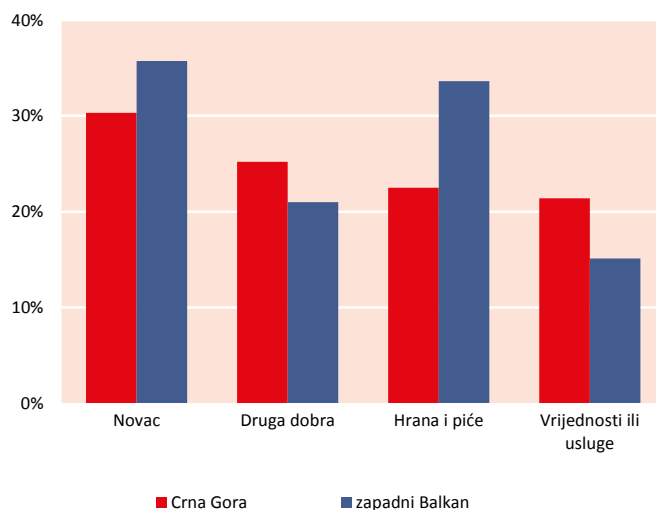
Oblici plaćanja

Podmićivanje državnog službenika novcem uobičajen je oblik podmićivanja, ali poslovni subjekti mogu da izvrše uticaj nuđenjem slobodnih dobara ili usluga koje obično prodaju ili pregovarajući direktnu ili indirektnu razmjenu putem protivusluge.

Kao što je prikazano na Grafiku 6, od svih mita koja su poslovni subjekti dali državnim službenicima u Crnoj Gori, skoro jedna trećina (30,3%) data su u novcu, zatim davanjem drugih dobara koja nije proizvela kompanija (25,2%). Davanje hrane i pića u zamjenu za nezakonitu “uslugu” državnog službenika čini 22,5% svih slučajeva podmićivanja u Crnoj Gori, i otprilike isto učešće (21,4%) svih mita daje se u obliku davanja neke dragocjenosti ili neke druge nezakonite prednosti.

U odnosu na oblike plaćanja na regionalnom nivou, značajno je da se u Crnoj Gori mnogo veći procenat mita daje u obliku nekih drugih dobara koje ne proizvodi kompanija. Na regionalnom nivou, 35,7% svih mita datih državnim službenicima od strane poslovnih subjekata dato je u obliku novca, zatim hrane i pića (33,6%), te u obliku ostalih dobara i usluga koje ne proizvodi kompanija (21%).

Grafik 6 Procentualna raspodjela mita koja su poslovni subjekti dali državnim službenicima, prema obliku plaćanja, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na zadnje mito koje je davalac mita dao u posljednjih 12 mjeseci prije istraživanja. Suma je veća od 100% budući da je u nekim slučajevima mito isplaćeno u više oblika (npr. i u novcu i u robi)

U slučaju biznis sektora obuhvaćenih istraživanjem, novčane isplate su generalno preovladavajući oblik podmićivanja, osim u uslugama smještaja i ishrane gdje je davanje hrane i pića važnije.

Mito plaćeno u novcu

S obzirom na to da je najveći dio podmićivanja od strane poslovnih subjekata u Crnoj Gori dat u novcu, novčani iznos mita koje su davaoci mita dali važan je pokazatelj vrijednosti plaćanja mita. Prosječan iznos plaćen po mitu u svim ekonomskim sektorima je 411 eura po tržišnom kursu (EUR), što je cifra koja iznosi 86% prosječne neto mjesečne zarade u Crnoj Gori. U isto vrijeme, srednji iznos mita koje plaćaju davaoci mita u Crnoj Gori (200 eura) znatno je niži od prosječnog iznosa, što ukazuje na aritmetički uticaj velikih mita (Table 1).¹¹ Uzimajući u obzir razlike u cijenama u Evropi, prosječan iznos mita u Crnoj Gori odgovara 830 EUR-PPP¹² dok je na 881 EUR-PPP, prosječan iznos plaćen po mitu u regionu zapadnog Balkana kao cjeline nešto veći.

¹¹ Prosječan iznos mita računa se kao aritmetički prosjek svih mita datih u novcu. U većini raspodjela, prosjek je uslovljen relativno malim brojem veoma visokih vrijednosti. Kao dodatni pokazatelj raspodjele mita po veličini, može se uzeti u obzir srednji iznos mita. Srednja veličina mita je zapravo srednja vrijednost svih mita sortiranih po veličini u rastućem redu, što znači da je oko 50% svih mita više, a 50% niže od srednje vrijednosti.

¹² EU-27 euro paritet kupovne moći (EUR-PPP) koristi se kako bi se uporedili iznosi iz istraživanja u nacionalnoj valuti na međunarodnom nivou.

Poređenje prosječnog iznosa mita koja su dali poslovni subjekti (411 eura) sa odgovarajućim prosječnim iznosom mita koje daju privatni građani (233 eura), koji su predstavljeni u UNODC istraživanju opšte populacije o administrativnoj korupciji i podmićivanju iz 2011.godine,¹³ pokazuju da je prosječna visina mita koje su dala kompanije gotovo duplo viša nego visina mita koje su dala privatna lica (Table 1). S obzirom na to da poslovni subjekti imaju mnogo veći kapacitet finansiranja i često mogu putem mita, koji se odnosi na njihove poslovne transakcije, da dobiju mnogo više nego domaćinstva, ovi podaci nisu začuđujući.

Tabela 1 Prosječna visina mita koje su poslovni subjekti i privatna lica dali u novcu (u eurima i u EUR-PPP), kao procenat BDP-a po glavi stanovnika i kao procenat prosječne mjesečne neto zarade, Crna Gora (2010-2012)

Pokazatelji	Referentna grupa	
	Populacija u Crnoj Gori (2010)	Biznis u Crnoj Gori (2012)
Prosječan iznos mita (euro)	233	411
Srednji iznos mita (EUR)	50	200
Prosječan iznos mita (EUR-PPP)	480	830
Prosječan iznos mita kao % BDP-a po glavi stanovnika (2012)	4,2%	7,3%
Prosječan iznos mita kao % prosječne mjesečne neto zarade (2010)	48,6%	86%

Izvori za dodatne pokazatelje: EUR-PPP stope razmjene i BDP po glavi stanovnika: Eurostat; prosječna mjesečna neto zarada: Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT).

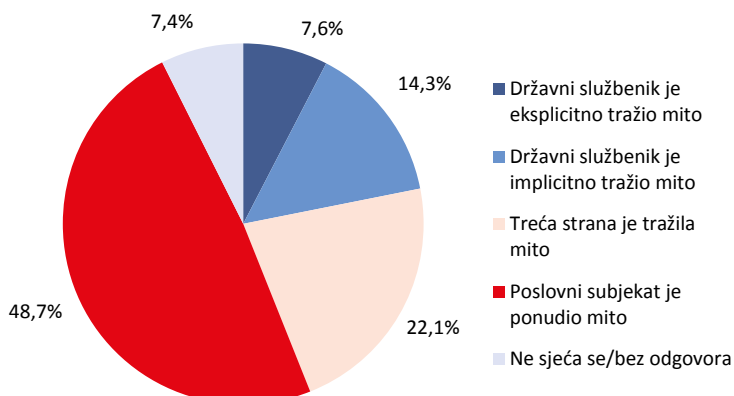
Način traženja i vrijeme davanja mita

Podaci o načinu traženja mita mogu pružiti značajan uvid u to kako zapravo dolazi do podmićivanja državnih službenika od strane poslovnih subjekata. Mehanizmi plaćanja mita često su okarakterisani određenim implicitnim obrascima koji su dobro poznati i onima koji daju i onima koji uzimaju mito, zasnovani na razumijevanju nezakonite prednosti za obje strane. Ovo je još istinitije za poslovne subjekte koji mitom zaobilaze zakone i propise kako bi ubrzali administrativne procedure ili preskočili birokratiju i time osigurali ogromnu korist. U ekonomskoj oblasti, gdje svaka komparativna prednost može dovesti do većih profita i većeg tržišnog učešća za biznis, ovo može dovesti do eskalacije gdje mito nije samo očekivan, već ga poslovni subjekti 'dobrovoljno' nude da bi bili ispred konkurenata. Kada davanje mita postane rutinska vježba za određene kompanije sa ciljem osiguravanja koristi ili nedozvoljenih usluga od državnih službenika, plaćanja mogu biti očekivana i plaćana sve češće.

Kada posmatramo način traženja mita u Crnoj Gori, podaci pokazuju da su poslovni subjekti često proaktivni u uticaju na državne službenike putem podmićivanja. U skoro polovini (48,7%) slučajeva mita, predstavnik poslovnog subjekta je dobrovoljno ponudio mito bez prethodnog traženja, dok u 44% slučajeva se radi o mitu koje je državni službenik eksplicitno (7,6%) ili implicitno (14,3%) tražio sam ili putem treće strane (22,1%) (Grafik 7).

¹³ Korupcija u Crnoj Gori: korupcijska iskustva stanovništva, UNODC (2011).

Grafik 7 Procentualna raspodjela mita koja su dali poslovni subjekti, prema načinu traženja i ponudi mita, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na zadnje mita koje je davalac mita dao u toku 12 mjeseci prije istraživanja.

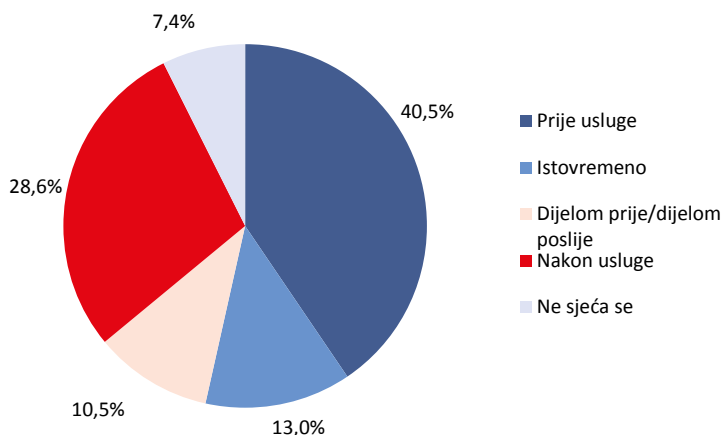
Kada se uporede podaci o načinu traženja mita kod poslovnih subjekata sa podacima o načinu traženja mita kod građana, pojavljuju se neke sličnosti: kada građani daju državnim službenicima, u 41% slučajeva građani su oni koji nude mita, dok u 13,8% slučajeva državni službenici eksplicitno traže mita. U skoro jednoj četvrtini (23,2%) slučajeva mita je implicitno traženo, a u 12,3% slučajeva mita je traženo preko treće strane.

Ova otkrića imaju niz implikacija za politike. Veliki udio mita koje su zatražili oni koji primaju mita pokazuju da se državni službenici ne ustručavaju da zatraže mita, bilo od poslovnih subjekata ili od domaćinstava. Ukoliko oni koji primaju mita ne očekuju da će ovakve aktivnosti biti prijavljene ili ne očekuju nikakve sankcije za iznuđivanje mita, davanje mita može postati prihvatljiva i uobičajena praksa u nekim državnim kancelarijama. U takvim slučajevima, državni službenici koji primaju mita moraju da budu direktno sankcionisani tako što će se nekažnjavanje okončati širenjem i sprovođenjem strogih pravila protiv podmićivanja. Ako se davaoci mita osjećaju obaveznim da daju mita, veća je vjerovatnoća da će istupiti i prijaviti podmićivanje, što bi trebalo ohrabrivati kroz otvaranje dodatnih kanala za prijavu slučajeva podmićivanja (kao što su telefonske linije za prijavljivanje korupcije). Suprotno, ako oni koji daju mita proaktivno nude mita državnim službenicima kako bi uticali na pružanje javnih usluga u svoju korist, mogu se tražiti zakonske reforme kojima će se zabraniti podmićivanje državnih službenika.

Osim identifikovanja strane koja je inicirala podmićivanje, važno je takođe znati o vremenu isplate mita jer ovo može pružiti dublji uvid u motivaciju i svrhu podmićivanja. Uplate unaprijed date se obično smatraju neophodnim da bi se nešto završilo, dok se uplate date nakon što je državna služba obavila posao smatraju ili znakom zahvalnosti ili podmićivanjem u kojem plaćanje služi kao "slatkiš" koje mami državne službenike u zavisian odnos, a prihvatanje poklona unaprijed obavezuje državne službenike da vrate uslugu poslovnom subjektu nakon određenog vremena.

Podaci pokazuju da više od jedne četvrtine (28,6%) svih mita poslovni subjekti u Crnoj Gori plaćaju nakon što je usluga obavljena, dok se dvije petine (40,5%) plaćaju prije usluge, a jedan od osam (13%) istovremeno. Nekih 10,5% mita dato je dijelom prije, a dijelom poslije, dok oko 7,4% ispitanika se ne sjeća kada su dali mita (Grafik 8).

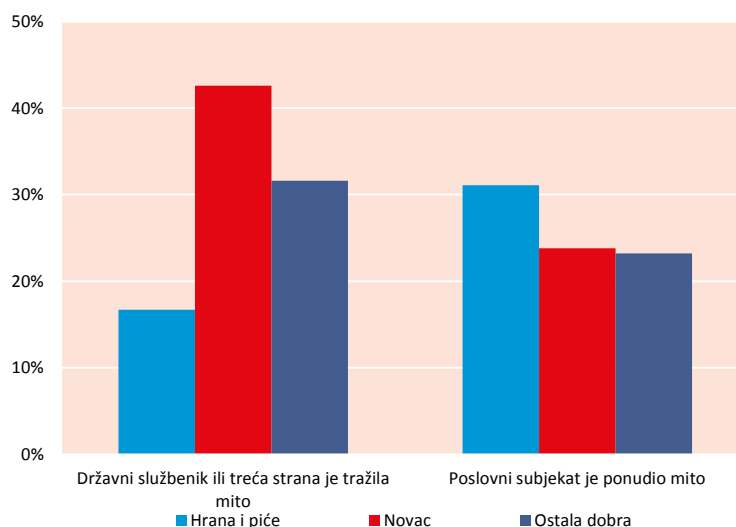
Grafik 8 Procenat raspodjele mita koje su platili poslovni subjekti, prema vremenu plaćanja u odnosu na obavljanje usluge, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na zadnji mito koji je platio svaki davalac mita u 12 mjeseci prije istraživanja.

Kada se oblik plaćanja mita analizira u odnosu na modalitet - da li je mito dobrovoljno ponuđeno ili zatraženo, podaci otkrivaju različite sklonosti onih koji daju ili primaju mita. Državni službenici koji direktno ili indirektno traže mito zahtijevaće često isplatu u obliku novca, dok se poslovni subjekti koji nude mito državnim službenicima obično odlučuju na jeftiniju alternativu u vezi sa svakodnevnim poslovnim aktivnostima njihovog poslovnog subjekta, kao što je davanje hrane i pića (u sektoru usluga smještaja i ishrane), ili drugu vrstu robe i usluga (posebno u sektoru trgovine na veliko i malo). Podaci pokazuju da se u više od dvije petine (42,6%) slučajeva podmićivanja u kojima se mito traži (ili eksplicitno, implicitno ili preko treće strane), plaćanje obavlja u obliku novca, dok je ovo slučaj za manje od jedne četvrtine (23,8%) incidenata podmićivanja u kojima poslovni subjekat ranije nudi mito. U skoro jednoj trećini (31,1%) slučajeva kada poslovni subjekat nudi mito, nasuprot 16,7% slučajeva u kojima se mito traži, plaćanje se vrši u hrani i piću (Grafik 9).

Grafik 9 Procenat raspodjele mita koje su dali poslovni subjekti, prema vrsti plaćanja i načinu traženja i ponude mita, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na zadnji mito kojeg je davalac mita dao u posljednjih 12 mjeseci prije istraživanja.

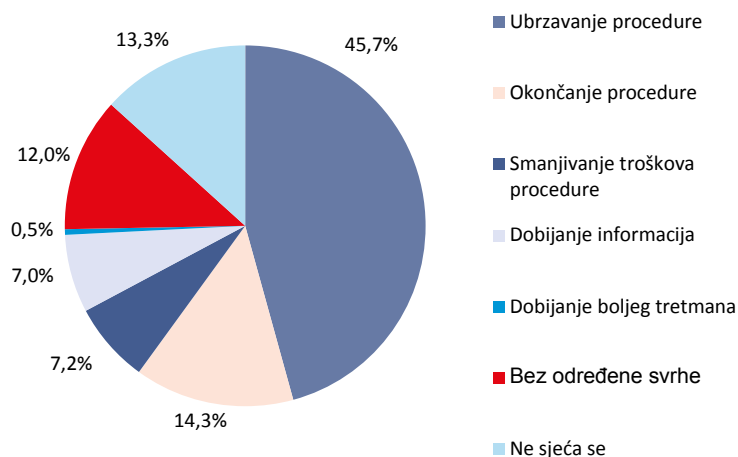
Svrhe davanja mita

Podmićivanje državnih službenika može imati različite svrhe. Državni službenici mogu iznuditi mito za zakonitu javnu uslugu koju bi, u suprotnom, mogli negirati klijentu ili odgoditi je na neodređeno vrijeme. S druge strane, mito može biti dato na inicijativu poslovnog subjekta kako bi se izvršio uticaj na regulatorne odluke, procjene poreza, procese javnih nabavki ili, između ostalog, pružanja javnih usluga. Za svaku od ovakvih poslovnih procedura, svrha podmićivanja može se razlikovati u skladu sa prirodom procesa ili odluke koja je podložna manipulaciji. Na primjer, mito može imati za cilj da promijeni negativnu odluku za građevinsku dozvolu i time dozvoli okončanje administrativnog procesa u interesu kompanije.

U privrednom svijetu podmićivanje može biti takođe značajno za ubrzavanje raznih, obično dugotrajnih i razvučenih procedura, kao što je dobijanje komunalnih priključaka (struja ili voda), carinjenje robe, dobijanje određenih vrsta odobrenja za proizvodni proces ili ubrzavanje zdravstvenih i sigurnosnih inspekcija u prostorijama poslovnog subjekta obavještavajući unaprijed o predstojećim inspekcijama. Iako se ubrzavanje administrativnih procedura ne čini kao loša ideja, ubrzavanje procedura isključivo za poslovni subjekat koji je platio mito i davanje prednosti takvim poslovnim subjektima stvara nepravednu konkurenciju, a time ugrožava ekonomiju.

S druge strane, službenici ponekad nijesu ni svjesni svrhe mita koji su primili; kao kada biznis predstavnici koriste poklone da primame državne službenike za buduće interakcije stvarajući zavisan odnos između službenika i onoga ko daje mito.

Grafik 10 Procenat raspodjele mita kojeg plaćaju poslovni subjekti, prema svrsi plaćanja, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na zadnji mito kojeg daje davalac mita u toku 12 mjeseci prije istraživanja.

Iz perspektive poslovnih subjekata u Crnoj Gori, najvažnija svrha davanja mita je da se “ubrzaju poslovne procedure” (45,7%) koje bi, u suprotnom, bile odložene. Ostale navedene svrhe mita koji se plaća su da “omogući okončanje procedure” (14,3%), “smanjenje troškova procedure” (7,2%) i “dobijanje informacija” (7%). Istovremeno, jedno od osam (12%) mita se plaća bez konkretne neposredne koristi za poslovni subjekat koji ga plaća, uz pretpostavku da će ovi “slatkiši” koji se daju državnim službenicima podstaći ih da u budućim interakcijama sprovedu postupke u interesu preduzeća (Grafik 10).

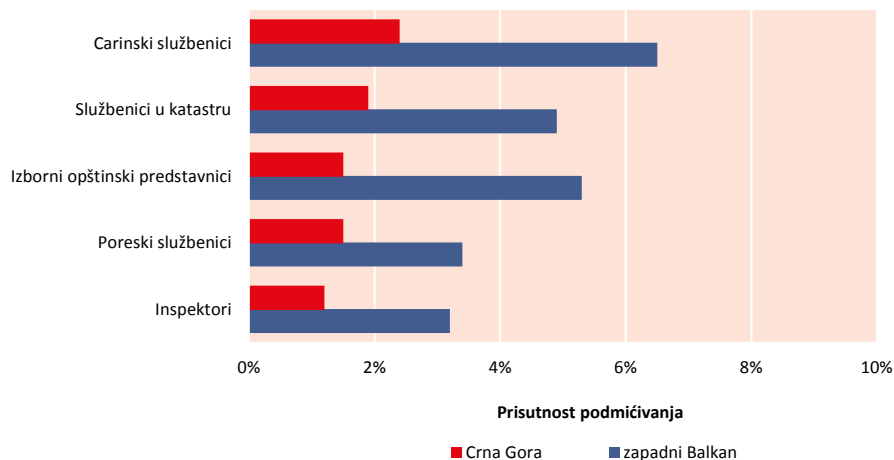

3. Državni službenici i podmićivanje

Baš kao što postoje određene svrhe i procedure zbog kojih su preduzeća voljnija da ponude mito državnim službenicima, određene vrste državnih službenika uključene su u podmićivanje češće od drugih. Iz ovog razloga korisno je analizirati vjerovatnoću da će državni službenik prihvatiti mito kada je on ili ona kontaktiran nezavisno od učestalosti interakcije. Da bismo ovo izmjerili, broj poslovnih subjekata koji su dali mito određenoj vrsti državnog službenika upoređuje se sa brojem poslovnih subjekata koji su ostvarili kontakt sa tom vrstom državnog službenika u toku 12 mjeseci prije istraživanja, odnosno prisutnost podmićivanja odabranih državnih službenika od strane poslovnih subjekata (Grafik 11).

Stopa prisutnosti podmićivanja državnih službenika od strane poslovnih subjekata u Crnoj Gori kreće se od 2,4 % za carinike do 1,2% za inspektore, što znači da je vjerovatnoća da će carinski službenik primiti mito od poslovnog subjekta, svaki put kada je u direktnom kontaktu sa njim, dva puta veća od vjerovatnoće da će to isto uraditi službenik u inspekcijskoj službi. Stopa prisutnosti podmićivanja službenika u katastru, izabranih opštinskih predstavnika i poreskih službenika je između 1 i 2% (Grafik 11).

Stopa prisutnosti podmićivanja većine vrsta državnih službenika od strane poslovnih subjekata u Crnoj Gori su znatno ispod u poređenju sa stopama prisutnosti mita koji se plaća istoj vrsti službenika na čitavoj teritoriji zapadnog Balkana, kao, na primjer, za carinske službenike (2,4 naspram 6,5%), izabrane opštinske službenike (1,5 naspram 5,3%) ili poreske službenike (1,5 naspram 3,4%).

Grafik 11 Prisutnost podmićivanja prema vrsti državnih službenika, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2012)

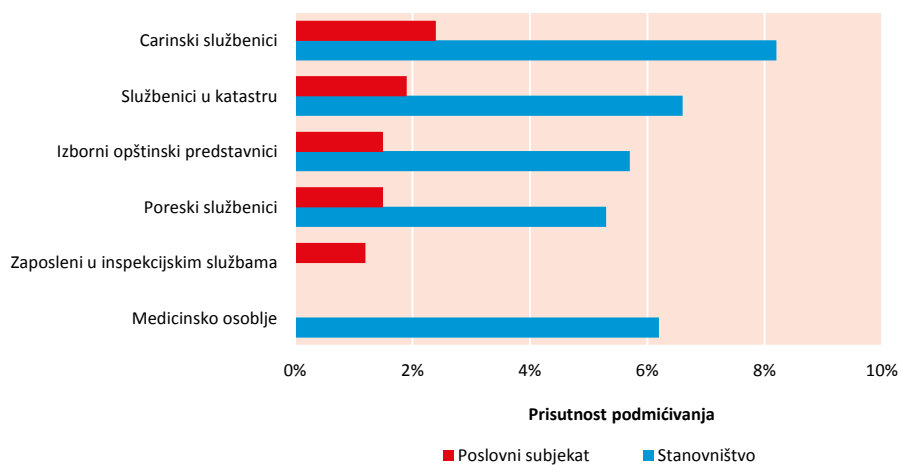
Napomena: prisutnost podmićivanja se računa kao broj poslovnih subjekata koji su dali državnom službeniku novac, poklon ili protivuslugu najmanje jednom tokom 12 mjeseci prije istraživanja, iz procenta poslovnih subjekata koji su imali najmanje jedan kontakt sa državnim službenikom tokom istog perioda. U ovom grafikonu prisutnost podmićivanja je izračunata posebno za svaki tip državnog službenika.

Korisno je, takođe, da se uporedi prisutnost podmićivanja određenih državnih službenika od strane poslovnih subjekata sa podmićivanjem koje vrše građani. I privatni poslovni subjekti i građani su pogođeni podmićivanjem prilikom interakcije sa državnim službenicima, ali se poslovni subjekti i građani često susreću sa različitim sektorima administracije pa tako mogu pružiti dopunske perspektive uticaja podmićivanja na državne službenike.

Ovi različiti obrasci rizika podmićivanja prikazani su na Grafiku 12, koja upoređuje prisutnost podmićivanja određenih vrsta državnih službenika koji primaju mito od poslovnih subjekata sa ekvivalentnim stopama iz UNODC-ovog istraživanja o korupciji i podmićivanju u Crnoj Gori iz 2011. godine.¹⁴

¹⁴ *Korupcija u Crnoj Gori: stvarna korupcijska iskustva stanovništva*, UNODC (2011).

Grafik 12 Prisutnost podmićivanja određenih vrsta državnih službenika, prema poslovnim subjektima i stanovništvu, Crna Gora (2010-2012)

Napomena: prisutnost podmićivanja računa se kao broj poslovnih subjekata/punoljetnih građana koji su dali državnom službeniku novac, poklon ili protivuslugu najmanje jednom u toku 12 mjeseci prije istraživanja, iz procenta svih poslovnih subjekata/punoljetnih građana koji su imali najmanje jedan kontakt sa državnim službenikom tokom istog perioda. Na ovom grafikonu prisutnost podmićivanja je računata posebno za svaki tip državnog službenika.

4. Prijavljivanje podmićivanja

Postoje mnogi razlozi zašto poslovni subjekti progovore o podmićivanju tako što prijave korumpirane državne službenike policiji ili drugim nadležnim organima. Poslovni subjekti se često osjećaju prisiljenim da daju mito kako bi dobili usluge koje bi država trebala obično pružiti bez dodatnih troškova, pravovremeno i prihvatljivog kvaliteta. Mito je, tako, trošak koji direktno smanjuje njihov profit, pa se poslovni subjekti suočavaju sa rutinskim zadacima, kao što su plaćanje poreza, zdravstvene i sigurnosne inspekcije ili carinjenje, prećutno pristajući da plaćaju mito i time povećavajući očekivanja državnih službenika u vezi sa redovnim budućim plaćanjima, što tokom vremena može postati značajan trošak. Istovremeno, dugoročne tržišne koristi koje poslovni subjekat može ostvariti putem mita su nejasne: sama činjenica da državni službenik redovno prima mito pokazatelj je, da će bilo kakva prednost u odnosu na konkurente, koju je poslovni subjekat stekao putem mita, brzo nestati, ukoliko i drugi poslovni subjekti plaćaju mito. Međutim, u stvarnom svijetu takvi očigledni podsticaji da se podmićivanje prijavi nadležnima rijetko se sprovedu u akciju. Na regionalnom nivou, u prosjeku 1,8% svih mita koja su dali poslovni subjekti se prijavljuju službenim vlastima na teritoriji zapadnog Balkana.¹⁵ Sa nekih 3,6% svih mita koje daju poslovni subjekti se prijave zvaničnim nadležnima organima, situacija u Crnoj Gori je slična.¹⁶ Rezultati istraživanja sprovedenog na regionalnom nivou pokazuju da je većina prijava podnijeta direktno policiji, ali i nekim drugim zvaničnim insitucijama, kao što je tužilaštvo, zvanične agencije za borbu protiv korupcije ili putem telefonskih linija za prijavljivanje korupcije. Mali dio datih mita (0,3% na regionalnom nivou) prijavljeno je ostalim nezvaničnim insitucijama, kao što su nevladine organizacije ili mediji.

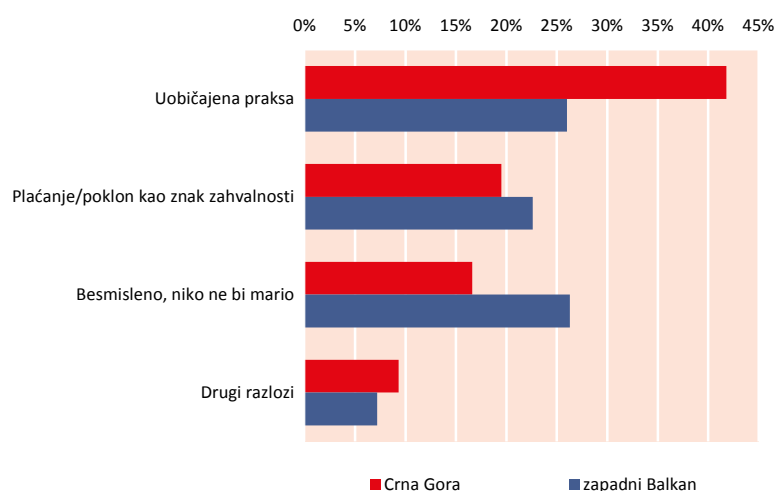
Uzimajući u obzir da se samo mali procenat poslovnih subjekata u Crnoj Gori obrati zvaničnim nadležnim organima, kao što je Uprava za antikorupcijsku inicijativu, kako bi podnijeli žalbu o korumpiranim službenicima koji primaju mito, nameće se važno pitanje zašto poslovni subjekti ne prijavljuju podmićivanje kada, u teoriji, imaju dobre razloge da objave podmićivanje? Više nego u drugim državama zapadnog Balkana, kao najčešći

¹⁵ *Business, korupcija i kriminal na zapadnom Balkanu: uticaj podmićivanja i drugih vrsta kriminala na privatna preduzeća*, UNODC (2013).

¹⁶ Zbog malog broja mita prijavljenih nadležnim organima u Crnoj Gori i odgovarajuće visoke margine grešaka u uzorku, trebalo bi tumačiti sa oprezom rezultate istraživanja o učešću mita koje je prijavljeno nadležnima u Crnoj Gori.

razlog za neprijavlivanje podmićivanja kojeg navodi ispitani biznis predstavnici u Crnoj Gori je percepcija da je podmićivanje takva uobičajena praksa da nema potrebe da se prijavljuje (Grafik 13). Preko dvije petine (41,8%) ispitanika navelo je ovaj razlog za neprijavlivanje podmićivanja u Crnoj Gori, u poređenju sa 26% na teritoriji zapadnog Balkana u prosjeku. Dodatno, oko jedna petina (19,5%) ispitanika naveli su da nijesu prijavili podmićivanje, jer je plaćanje izvršeno ili poklon dat državnom službeniku kao znak zahvalnosti za obavljanje tražene usluge, učešće koje je malo niže od regionalnog prosjeka (22,6 % na regionalnom nivou). Učešće ispitanika koji su naveli da se nijesu obratili nadležnima, jer bi bilo besmisleno prijaviti podmićivanje, niko ne bi mario za to (16,6 naspram 26,3% na regionalnom nivou) je takođe bilo niže od regionalnog prosjeka. Ostali razlozi (9,3 naspram 7,2% regionalno) se smatraju manje važnim u Crnoj Gori.

Grafik 13 Procenat raspodjele poslovnih subjekata koji plaćaju mito, a nijesu prijavili svoja iskustva nadležnim organima/institucijama, prema najčešćim razlozima za neprijavlivanje, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2012)

Napomena: podaci se odnose na one koji plaćaju mito, a nijesu prijavili svoje mito nadležnima/institucijama tokom 12 mjeseci prije istraživanja.

Podaci o tome zašto podmićivanje nije prijavljeno nadležnima u Crnoj Gori uklapaju se u opšte obrasce vremena, načina i svrhe podmićivanja iz poglavlja 2. Veliki dio mita u Crnoj Gori se plaća na inicijativu poslovnog subjekta prije nego je usluga obavljena, i to u obliku novca. Ovo ukazuje na to da mnogi poslovni subjekti daju mito kako bi uticali na državnog službenika i ne prijavljuju podmićivanje zbog osjećaja saučesništva u podmićivanju.

Za kreatore politika za antikorupciju, izazov je da se veći broj poslovnih subjekata ohrabri da prijave podmićivanje i time da pomognu borbu protiv korupcije. Zapravo, stvaranje boljih i sigurnijih kanala za prijavljivanje slučajeva korupcije rezultat će povećanim brojem prijava samo onda kada postoji generalno mišljenje da podmićivanje nije prihvatljivo i da obraćanje vlastima za pomoć je vrijedno, kao i da će biti ispraćeno odgovarajućom akcijom.

5. Podmićivanje između poslovnih subjekata

Podmićivanje je najčešće povezano sa korumpiranim državnim službenicima koji primaju novac, poklone ili druge nedozvoljene usluge u vezi sa pružanjem javnih usluga. Međutim, značajni oblici mita se razvijaju unutar samog privatnog sektora, odnosno, između predstavnika poslovnih subjekata u privatnom sektoru. Ovaj tip podmićivanja, sproveden putem ekonomskih, finansijskih ili komercijalnih aktivnosti definisan je u Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC) kao “obećanje, nuđenje ili davanje (aktivno podmićivanje), kao i traženje ili prihvatanje (pasivno podmićivanje), direktno ili indirektno, nepripadajuće koristi bilo kojoj osobi/koje vrši bilo koja osoba koja usmjerava ili radi, u bilo kojem svojstvu, za subjekat privatnog sektora....da bi on ili ona, djelovala ili se suzdržala od djelovanja u obavljanju svojih službenih dužnosti”. Konvencija zahtijeva da potpisnice razmotre osuđivanje takvih djela kao krivičnih.¹⁷

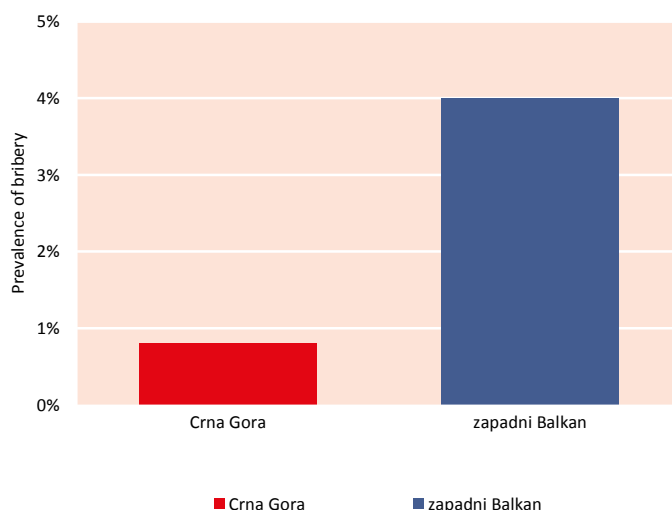
Podmićivanje između poslovnih subjekata vrši se među predstavnicima poslovnih subjekata koji daju poklon, protivuslugu ili daju dodatni novac (pored uobičajenog iznosa) da bi osigurali poslovnu transakciju. Ovakve nedozvoljene transakcije razlikuju se od uobičajenih poslovnih transakcija. Na primjer, aktivnosti marketinga ili odnosa sa javnošću konkretno imaju za cilj, koristeći nedozvoljena sredstva, da oštete integritet primaoca mita u zamjenu za mito. Ovaj oblik podmićivanja ometa korisne mehanizme slobodnog tržišta i štetan je, ne samo za poslovne subjekte čiji predstavnici prihvate mito, već i za društvo u cjelini. Prisutnost podmićivanja između poslovnih subjekata računa se kao broj poslovnih subjekata koji su dali novac, poklon ili protivuslugu, osim uobičajene novčane naknade - najmanje jednom tokom 12 mjeseci prije istraživanja - bilo kojoj osobi koja radi, u bilo kojem svojstvu, za poslovni subjekat iz privatnog sektora, čak i kroz djelovanje posrednika.¹⁸ Kao što je prikazano na Grafiku 14, prema ovoj definiciji prosječna prisutnost podmićivanja u Crnoj Gori iznosi 0,8% (naspram 4% na regionalnom nivou). Iako manje od prosječne prisutnosti podmićivanja državnih

¹⁷ Član 21 UNCAC-a.

¹⁸ Pošto se može pretpostaviti kako su svi poslovni subjekti ostvarivali redovan kontakt sa drugim poslovnim subjektima ili barem jedan kontakt sa drugim poslovnim subjektima - bilo kao dobavljač ili kao klijent - u prethodnih 12 mjeseci, stopa prisutnosti računa se kao učestalost poslovnih subjekata koji su dali mito u broju svih poslovnih subjekata.

službenika koja su obavljali poslovni subjekti, ovaj podatak pokazuje da podmićivanje privatnog sektora postoji u Crnoj Gori.

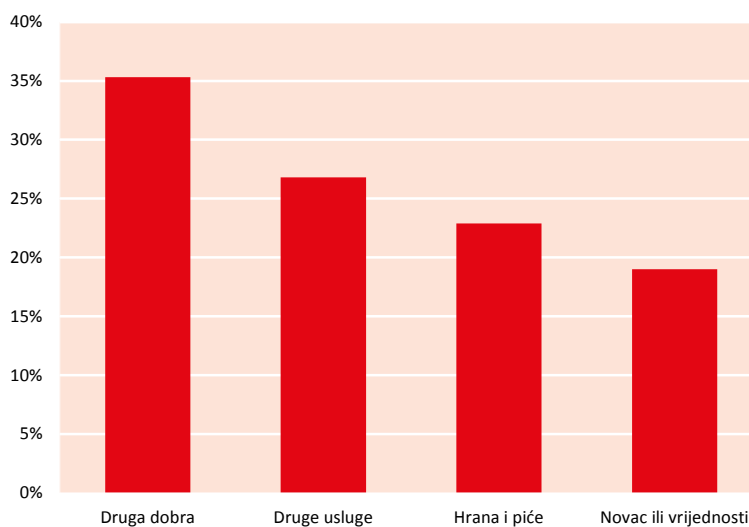
Grafik 14 Prisutnost podmićivanja među poslovnim subjektima privatnog sektora, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2012)

Oblici plaćanja

Kao i podmićivanje u državnom sektoru, plaćanje mita između poslovnih subjekata vrši se u različitim oblicima: novac, roba, hrana i piće, vrijednosti ili direktna protivusluga. U poslovnom svijetu Crne Gore, davanje 'drugih roba' (koje nije proizvela kompanija), kao i davanje određenih koristi (vršenje protivusluge i obezbijedivanje radnog mjesta) je najvažniji oblik plaćanja mita među poslovnim subjektima u privatnom sektoru. Međutim, hrana i piće, kao i plaćanje u novcu ili vrijednim predmetima takođe imaju važnu ulogu kada govorimo o protivzakonitom poslovanju među biznis predstavnicima (Grafik 15).

Grafik 15 Procentualna raspodjela mita koje su poslovni subjekti dali poslovnim subjektima u privatnom sektoru, prema obliku plaćanja, Crna Gora (2012)

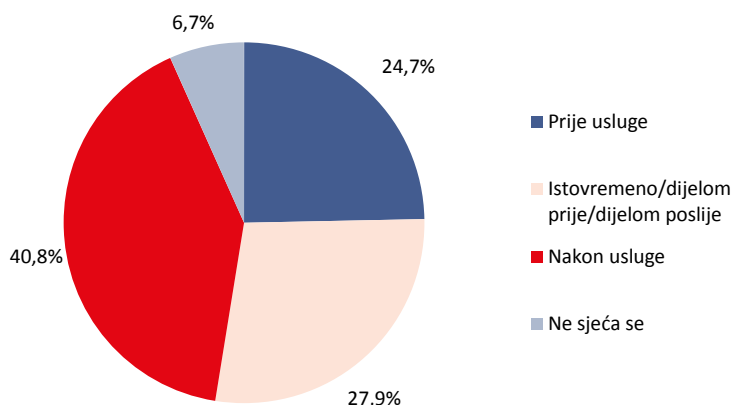
Napomena: Podaci se odnose na zadnji mito kojeg daje davalac mita u toku 12 mjeseci prije istraživanja. Zbir je veći od 100% budući da, u nekim slučajevima, mito se daje u više od jednog oblika (na primjer, novac i roba).

Načini traženja i vrijeme davanja mita

Prema rezultatima istraživanja, sedam od deset (73,2%) mita između poslovnih subjekata daje se, a da ga nije tražio jedan od biznis predstavnika, već ga nudi osoba koja daje mito u nadi da će ostvariti neku nezakonitu korist (npr. da olakša ili ubrza neku proceduru ili da dobije prednost u odnosu na konkurenciju). Suprotno tome, više od jedne četvrtine (26,8%) slučajeva uključuje samo jedan oblik zahtijeva.

Značajno je da se veliki broj mita plaća nakon što je roba ili usluga dostavljena (40,8%), dok se skoro četvrtina (24,7 %) plaća prije nego što se usluga obavi. Dodatno, 27,9 % mita se plaća, ili u isto vrijeme, ili pola prije, a pola nakon izvršenja usluge, dok jedan od šesnaest (6,7%) biznis predstavnika se ne sjeća kada je mito plaćeno (Grafik 16).

Grafik 16 Procentualna raspodjela mita koje su poslovni subjekti dali drugim poslovnim subjektima, prema vremenu davanja u odnosu na izvršavanje usluge, Crna Gora (2012)

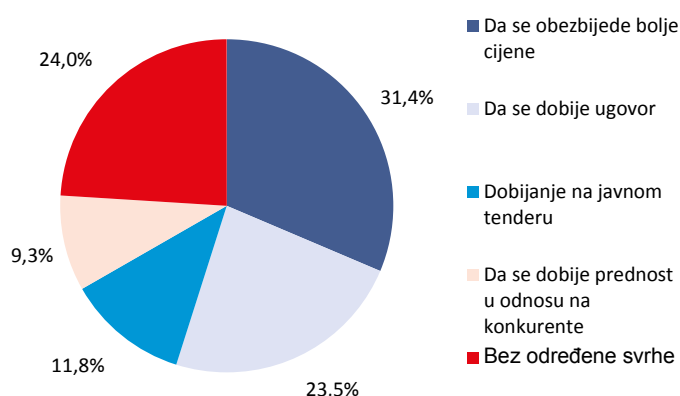

Napomena: podaci se odnose na zadnji mito kojeg daje davalac mita u toku 12 mjeseci prije istraživanja.

Svrhe davanja mita

Kada biznis predstavnici daju mito jedan drugome, obično je na štetu poslovnog subjekta koji prima mito, jer poslovni subjekat koji daje mito očekuje da ima koristi od podmićivanja. Ovo se jasno ogleda u činjenici da, kada se posmatra podmićivanje među poslovnim subjektima u Crnoj Gori, najčešća svrha davanja mita je da se obezbijede bolje cijene (31,4%). Skoro jedna četvrtina mita se daje kako bi se dobio ugovor (23,5%), 11,8% mita se daje da bi se sklopio ugovor na javnom tenderu, a 9,3% da bi se dobila ekonomska prednost nad konkurentnim kompanijama. Dodatno, skoro četvrtina svih mita među poslovnim subjektima (24%) daje se bez direktne očigledne svrhe, iako se može izvesti zaključak da takva davanja služe da namame primaoca mita u dugoročnu "zavisnost", što ih čini povodljivim da čine poslovnom subjektu, koji daje mito, protivuslugu u nekom budućem trenutku (Grafik 17).

Grafik 17 Procentualna raspodjela mita koji se daju među poslovnim subjektima, prema svrsi davanja, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na zadnji mito kojeg daje davalac mita u toku 12 mjeseci prije istraživanja.

Prijavljivanje davanja mita između poslovnih subjekata

U regionalnom prosjeku, samo se 0,8% svih mita koje daju biznis predstavnici između sebe prijave nadležnim organima, odnosno policiji, agenciji za antikorupciju ili supervizorima u poslovnim subjektima koji se suočavaju sa podmićivanjem.¹⁹ Prethodni rezultati za Crnu Goru prikazuju da nijedan dio poslovnih subjekata iz istraživanja nije prijavio slučajeve podmićivanja među poslovnim subjektima. Ovo ukazuje na činjenicu da se obje strane u epizodi davanja mita među poslovnim subjektima osjećaju umiješanim u kriminal i nevoljno istupaju da to i prijave.

Navedena pretpostavka potvrđena je činjenicom da su najčešći razlozi za neprijavljivanje podmićivanja, a koje navode poslovni subjekti koji daju mito u Crnoj Gori: podmićivanje je uobičajena praksa tako da nema potrebe prijavljivati ga (46,6%) i plaćanje/poklon se daje u znak zahvalnosti (19,3%). Slični razlozi za neprijavljivanje davanja mita među poslovnim subjektima se navode za čitavu teritoriju zapadnog Balkana.

¹⁹ *Biznis, korupcija i kriminal na zapadnom Balkanu: uticaj podmićivanja i drugog kriminala na privatna preduzeća*, UNODC (2013).

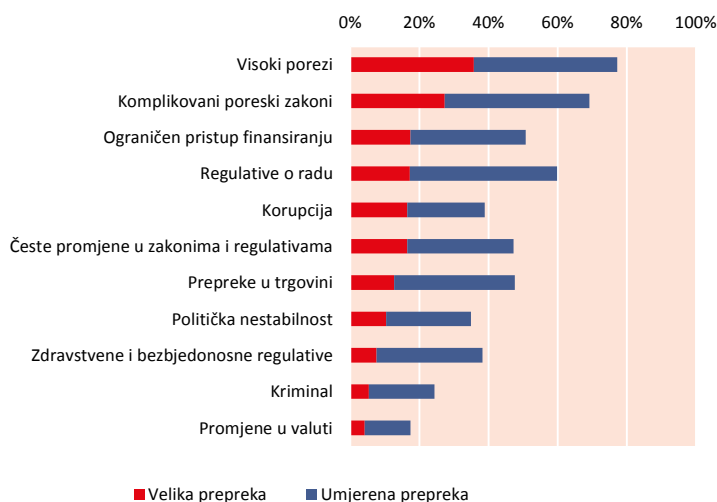
6. Percepcije i stavovi o korupciji

U poslovnom svijetu, percepcije su osnovni faktori za oblikovanje odluka, ekonomskog ponašanja i ishoda. Percepcija povoljne poslovne klime stvara očekivanja pozitivnog prihoda investicija, zbog čega su poslovni subjekti skloniji da ulažu, nego kada je riječ o negativnom poslovnom okruženju. Veća ulaganja stvaraju veću potražnju, više radnih mjesta, veći rast i dinamičniju i prosperitetniju ekonomiju. Prema tome, percepcije se u ekonomiji često pretvaraju u rezultate.

Da bi efikasno izvršili ekonomske aktivnosti i da bi postigli poslovne ciljeve, privatne kompanije zahtijevaju poslovnu klimu sa pravim uslovima koji će im omogućiti da budu produktivni i profitabilni. Ovi uslovi podrazumijevaju zakone koji podstiču ugovore i pružaju sigurnost, neophodno regulatorno okruženje i funkcionalnu infrastrukturu. Suprotno tome, nedostatak ovih uslova ili prisustvo faktora štetnih za poslovnu klimu predstavljaju prepreku za poslovanje i sprečavaju razvoj i napredak privatnog sektora.

Kada vlasnike i predstavnike poslovnih subjekata u Crnoj Gori pitate da li određena pitanja predstavljaju prepreke u poslovanju u državi, oni navode korupciju kao peti najvažniji faktor, nakon visokih poreza, komplikovanih poreskih zakona, ograničenog pristupa finansiranju i regulativa o radu. Naime, korupciju posmatra kao glavnu prepreku jedan od šest predstavnika (16,5%), nakon visokih poreza (35,7%), komplikovanih poreskih zakona (27,3 %), ograničenog pristupa finansiranju (17,4%) i regulativa o radu (17,2%). Dodatno, 22,4% ispitanika smatra korupciju umjerenom preprekom za poslovanje (Grafik 18).

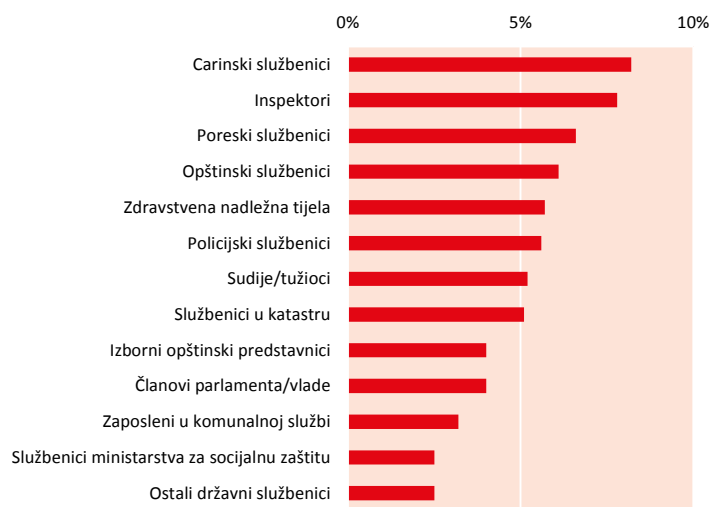
Grafik 18 Procentualna raspodjela biznis predstavnika koji posmatraju izabrane stavke kao glavne ili umjerene prepreke za poslovanje, Crna Gora (2012)

Percepcija korupcije državnih službenika

Kada poslovni predstavnici posmatraju korupciju kao prepreku u poslovanju, često imaju na umu određene tipove državnih službenika (ili određene administrativne postupke) među kojima se korupcija susreće više nego među drugima. To su često državni službenici na lokalnom nivou s kojima poslovni subjekti često dolaze u kontakt ili službenici koji se često pominju u medijima u vezi sa korupcijom. U Crnoj Gori, skoro jedan od dvanaest (8,2%) biznis predstavnika misle da se plaćanje mita carinskim službenicima dešava veoma ili prilično često u kompanijama kao što je njihova. Isto važi za inspektore (7,8 %), poreske službenike (6,6%) i opštinske službenike (6,1%, Grafik 19).

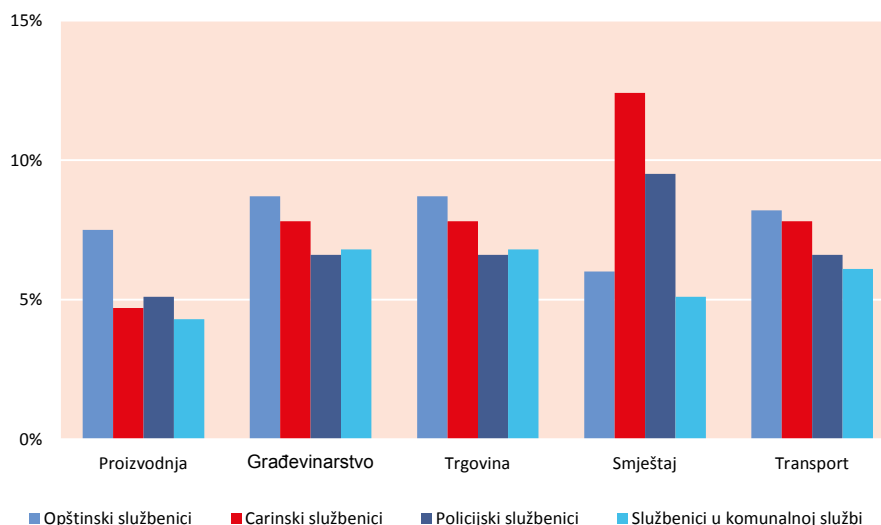
Grafik 19 Procenat biznis predstavnika koji smatraju da se plaćanje mita određenim državnim službenicima dešava veoma ili prilično često u poslovnim subjektima poput njihovih, Crna Gora (2012)

Takve percepcije o učestalosti plaćanja mita određenim tipovima državnih službenika moraju se dalje rasporediti po ekonomskom sektoru. Budući da su biznis predstavnike

pitali smatraju li da poslovni subjekti poput njihovih često plaćaju mito određenim službenicima, poređenje po tipu službenika veoma je značajno u vezi sa sličnim poslovnim subjektima u njihovom sektoru. Kao što je prikazano na Grafiku 20, gotovo jedan od osam (12,4%) biznis predstavnika u uslugama smještaja i ishrane smatra da je podmićivanje carinskih službenika veoma ili prilično često, dok manje od jednog od dvadeset (4,7%) ispitanika u sektoru proizvodnja, električna energija, gasom i snabdijevanje vodom smatra isto. Smatra se da su opštinski ili regionalni službenici i u građevinarstvu i trgovini najskloniji podmićivanju (8,7% ispitanika u svakom sektoru), kao i policijski službenici u sektoru smještaja (9,5%).

Grafik 20 Procenat biznis predstavnika koji smatraju da se plaćanje mita određenim državnim službenicima dešava veoma ili prilično često u poslovnim subjektima kao što je njihov, prema ekonomskom sektoru, Crna Gora(2012)

Uticaj podmićivanja na poslovno ulaganje

Osim što ima direktan uticaj na raspodjelu poslovnih subjekata koji plaćaju mito, percepcije o podmićivanju imaju indirektan uticaj na spremnost poslovnih subjekata da investiraju kapital, što može imati ogromne posljedice na privredni rast i razvoj. Ukupno, 2,1% poslovnih subjekata u Crnoj Gori odlučilo je da ne investira u 12 mjeseci prije istraživanja zbog straha da će morati da plate mito kako bi dobili zahtjeve i dozvole.

Uzimajući u obzir da je samo određeni broj poslovnih subjekata u mogućnosti da investira, činjenica da korupcija ima negativan uticaj veoma je bitna. Treba takođe naglasiti da je ekonomski uticaj podmićivanja na poslovnu klimu i odlučivanje o investiranju izraženiji za srednja i velika, nego za mala preduzeća.

7. Prisutnost i obrasci drugih oblika kriminala

Osim korupcije, na imovinu i poslovne aktivnosti u poslovni subjektima, kako na zapadnom Balkanu tako i drugdje u svijetu, utiču različiti oblici kriminala. Uticaj kriminalnih aktivnosti veoma je značajan, kako u pogledu štete, direktnih i indirektnih troškova, tako i u obliku premije osiguranja, troškova za obezbijedenje i izgubljenih investicionih prilika. Iako se kriminal ne svrstava među najvažnije prepreke za poslovanje u Crnoj Gori (Grafik 18), postoji dio poslovnih subjekata koji smatra da je kriminal važna (5,3%) ili umjerena prepreka (19%) za poslovanje.

Izmjeriti direktan uticaj kriminala izazov je iz više razloga, bez obzira na to jesu li žrtve pojedinci ili poslovni subjekti. Broj krivičnih djela prijavljenih policiji znatno je manji od stvarnog broja kriminalnih aktivnosti. Prije nego što se kriminal zabilježi u statistiku kriminaliteta, on se prvo mora otkriti, prijaviti policiji, prepoznati kao kriminalni čin i registrovati u policijsku statistiku kao kriminalna radnja. Veliki broj kriminalnih aktivnosti se ne prijavi policiji, čak i one koje budu prijavljene nisu zabilježene u policijskoj statistici. Takva ograničenja u službenoj kriminalnoj statistici mogu se prevazići istraživanjem kriminalne viktimizacije, a ono daje podatke o tzv. tamnom broju kriminalnih aktivnosti koje nisu prijavljene policiji. Ti podaci daju važan uvid u prirodu i način kriminalnih aktivnosti, kao i podatke o žrtvama kriminala - informacije koje nijesu obično dostupne u službenim policijskim podacima.

Poslovni subjekti u Crnoj Gori pogođeni su različitim oblicima kriminalnih aktivnosti u zavisnosti od veličine, vrste ekonomske aktivnosti, lokacije i drugih faktora. Među pet najvažnijih tipova kriminalnih aktivnosti,²⁰ stopa učestalosti viktimizacije poslovnih subjekata u Crnoj Gori za 12 mjeseci najviša je kod provala (5,9%), gdje je jedan od sedamnaest poslovnih subjekata viktimiziran tokom proteklih 12 mjeseci. Takođe, mnogi poslovni subjekti koji su bila žrtve provala su viktimizirani više od jednom – u prosjeku takvi poslovni subjekti bili su žrtve 1.8 puta godišnje. Stopa učestalosti prevara od strane stranih lica je nešto niža (ovo uključuje prevare klijenata, dobavljača i dostavljača, ali isključuje prevare zaposlenih i menadžera). Oko 4,7% poslovnih subjekata godišnje bilo je prevareno na različite načine: klijente koji su obećali uplatiti novac preduzeću, a nisu to

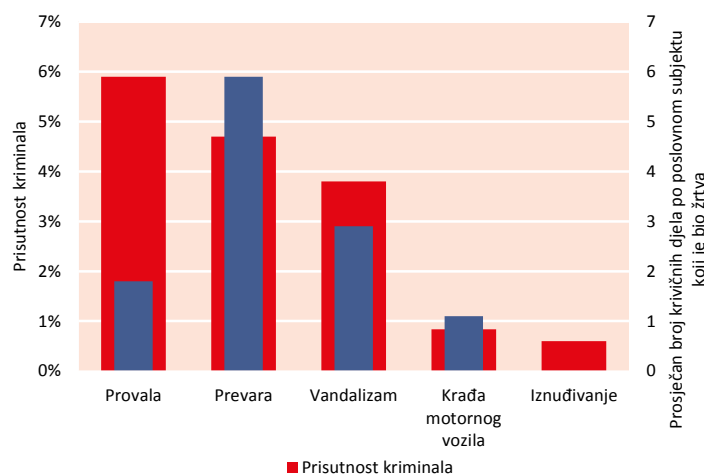
²⁰ Pogledaj aneks metodologije za detaljne opise ovih kriminalnih aktivnosti.

uradili, prevare dobavljača u vezi sa kvalitetom ili kvantitetom dostavljenih dobara, ali i kompjuterske prevare (Grafik 21). U prosjeku, viktimizirani poslovni subjekti bili su žrtve prevare od strane stranih lica 5,9 puta godišnje.

U slučajevima vandalizma u poslovnim subjektima, kada su objekti, oprema ili druga imovina u poslovnim prostorima namjerno oštećeni silom, požarom, crtanjem grafita ili drugim vidovima vandalizma, 3,8 % svih poslovnih subjekata bilo je viktimizirano u prosjeku 2.9 puta u prethodnih 12 mjeseci. Stopa učestalosti krađe motornih vozila manja je od 1% (0,8%) u svim poslovnim subjektima koja posjeduju motorno vozilo, gdje žrtve doživljavaju 1,1 krađa (poslovni subjekti koji su žrtve mogu da posjeduju više od jednog vozila, uključujući automobile, kombije, kamione, autobuse i ostala motorna vozila).

Podaci pokazuju da je 0,6% svih poslovnih subjekata bilo žrtva iznuđivanja u proteklih 12 mjeseci prije istraživanja (s obzirom na to da je iznuđivanje novca proces koji duže traje, prosječna učestalost nije izračunata).

Grafik 21 Godišnje stope učestalosti za različite tipove krivičnih djela protiv poslovnih subjekata i prosječan broj krivičnih djela po viktimiziranom poslovnom subjektu, Crna Gora (2012)

Napomena: godišnja stopa učestalosti za prevaru od strane stranog lica, provalu i vandalizam izračunata je kao broj poslovnih subjekata koji su bili žrtve svih ovih krivičnih djela, kao procenat ukupnog broja poslovnih subjekata; godišnja stopa učestalosti za krađu motornih vozila izračunata je kao broj poslovnih subjekata koji su imali barem jednu registrovanu krađu automobila, kombija, kamiona, autobusa ili drugih motornih vozila u proteklih 12 mjeseci prije istraživanja, po procentu poslovnog subjekta koji posjeduju automobile, kombi, kamion, autobus ili drugo motorno vozilo. Prosječan broj krivičnih djela izračunat je kao prosječan broj krivičnih djela izvedenih u viktimiziranom poslovnom subjektu.

Kada uzmemo u obzir da odstupanja u procesu istraživanja (kao što su razlike u odabiru uzorka, načinu istraživanja, stopama odgovora i ponderskim procedurama) utiču na poređenje rezultata istraživanja sa istraživanjima u drugim zemljama, međunarodno poređenje pružiće dodatnu perspektivu dobijenim rezultatima. Ovo istraživanje je najbolje porediti s novijim istraživanjem na zapadnom Balkanu, gdje je korišćen isti dizajn i metodologija istraživanja.²¹ Takođe, očekuje se da će rezultati pilot istraživanja

²¹ *Biznis, korupcija i kriminal na zapadnom Balkanu: uticaj podmičivanja i drugih oblika kriminala na privatno preduzeće*, UNODC (2013. godina).

viktimizacije u EU biti objavljeni krajem 2013. godine.²²

Troškovi kao rezultat kriminalnih radnji

Podaci istraživanja pokazuju da je procjena štete, izazvane jednom od pet kriminalnih radnji, veoma značajna u Crnoj Gori. Međutim, ti troškovi su nejednako raspoređeni, sa određenim brojem kriminalnih radnji koje izazivaju ogromnu štetu i velikim brojem incidenata koji izazivaju štetu ispod prosjeka. Ova iskrivljena raspodjela može se opisati sa dva različita pokazatelja, a to su prosječna (srednja) cijena štete i srednja cijena štete prouzrokovane kriminalnom radnjom.²³ Kao što je prikazano u Tabeli 2, srednja cijena štete uzrokovane kriminalom je oko 4 do 7 puta veća od srednje cijene svih krivičnih djela, osim prevara koje su počinila strana lica, za koju je prosječna cijena veća, a odnos između prosječne i srednje cijene je 1.4.

Tabela 2 Cijena ekonomske štete izazvane posljednjim krivičnim djelom u poslovnim subjektima u Crnoj Gori (EUR i EUR-PPP), prema vrsti krivičnog djela, Crna Gora (2012)

Troškovi kao rezultat krivičnog djela	Provala	Vandalizam	Krada motornog vozila	Prevara čiji su počinioci strana lica
Prosječan iznos štete (EUR)	2.477	996	2.890	10.995
Srednji iznos štete (EUR)	600	200	2.000	1.497
Prosječan iznos štete (EUR-PPP)	4.998	2.009	5.831	22.182

Višestruka viktimizacija

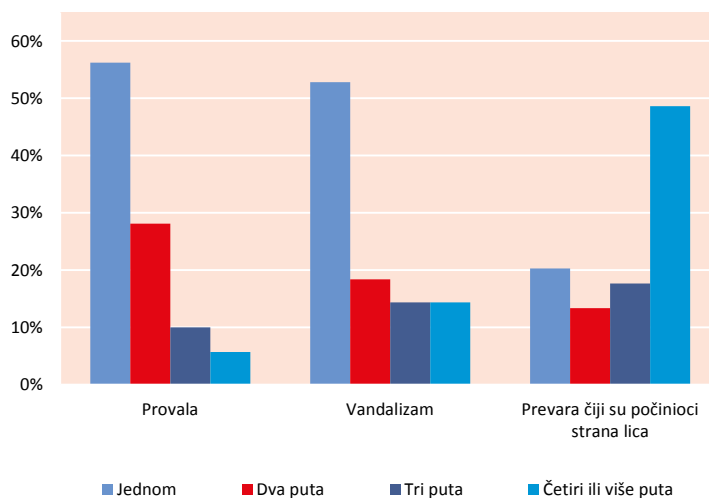
Shvatanje karakteristika poslovnih subjekata koji su više puta bili žrtve kriminala u kratkom vremenskom periodu je veoma značajno za određivanje koncentracije rizika od kriminala za određene tipove poslovnih subjekata ili poslovne subjekte na određenim lokacijama.²⁴ Da bi se proučio rizik akumulacije štete za određene poslovne subjekte, potrebno je da se viktimizirani poslovni subjekti grupišu po broju doživljenih kriminalnih radnji u proteklih 12 mjeseci. Kao što je prikazano na Grafiku 22, prevara koju su počinila strana lica je krivično djelo koje pogađa poslovni subjekat više puta, sa jednom petinom (20,3%) poslovnih subjekata viktimiziranih jednom, 13,4% dva puta, 17,7% tri puta i skoro polovina (48,6%) četiri ili više puta. S druge strane, više od polovine (56,2%) viktimiziranih poslovnih subjekata doživjelo je jednu provalu, 28,1% doživjela su dvije provale, 10% tri provale i 5,7% četiri ili više takvih incidenata. Sličan model se koristi za vandalizam: 52,8% viktimiziranih poslovnih subjekata doživjelo je jedan takav incident, 18,4% dva, 14,4% tri, a 14,4% četiri ili više takvih incidenata.

²² Gallup/Transcrime, Istraživanje u EU o ocjeni nivoa i uticaja kriminala na poslovne subjekte, Faza 2: Pilot istraživanje. Završni izvještaj.

²³ Prosječna cijena štete jednaka je srednjoj vrijednosti svih šteta u uzlaznom sortiranju, što ukazuje da približno 50% svih nastalih šteta je veće, a 50% šteta manje od prosječne vrijednosti.

²⁴ Napomena: ovo se nekad naziva 'višestruka stopa kriminala' i označava procenat viktimiziranih preduzeća koja su imala iskustva s nekim oblikom kriminala više nego jednom tokom prošle godine od svih poslovnih subjekata koji su doživjeli taj oblik kriminala tokom prošle godine.

Grafik 22 Procentualna raspodjela viktimiziranih poslovnih subjekata koji su doživjeli određeni oblik kriminala jednom ili više puta u prethodnih 12 mjeseci, Crna Gora (2012)

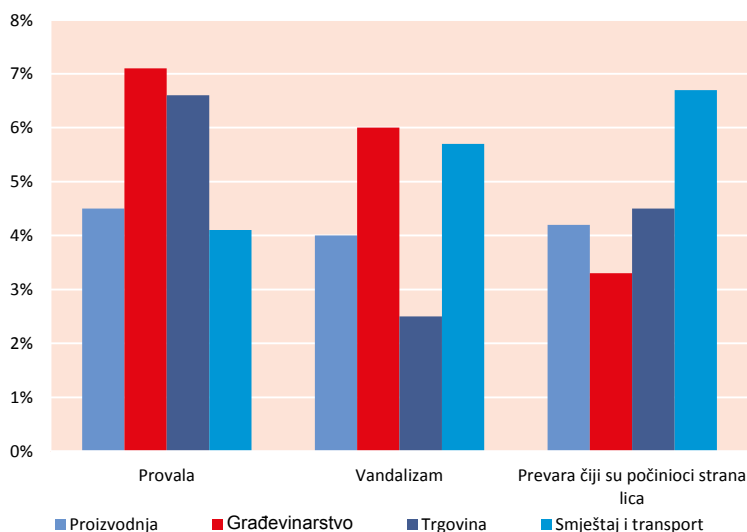
Napomena: raspodjela broja kriminalnih radnji izračunata je kao procentualna raspodjela učestalosti viktimizacije poslovnog subjekta po vrsti kriminala koji je poslovni subjekat doživio.

Viktimizacija prema ekonomskom sektoru

Analiza prisutnosti viktimizacije preduzeća u pet ekonomskih sektora, uključenih u istraživanje, ukazuju na jasne razlike u viktimizaciji poslovnih subjekata u određenim sektorima u Crnoj Gori. Kao što je prikazano na Grafiku 23, stopa zastupljenosti provala je najveća u građevinarstvu (7,1%) i trgovini (6,6%), a stope učestalosti vandalizma su najviše u građevinarstvu (6%) i u sektorima smještaja i transporta (5,7%). Suprotno tome, poslovni subjekti u smještaju i transportu (6,7%) češće su žrtve prevara od strane stranih lica, nego poslovni subjekti u sektoru trgovine (4,5%), proizvodnja (4,2%) i građevinarstvu (3,3%).²⁵

²⁵ Podaci specifični za određenu vrstu sektora o iznuđivanju i krađi motornih vozila nijesu dostupni zato što je broj viktimiziranih poslovnih subjekata koji su doživjeli tu vrstu kriminala u svakom sektoru u uzorku premali da bi se sprovele statistički ispravna i značajna poređenja.

Grafik 23 Godišnja stopa zastupljenosti provala, vandalizma i prevara od strane stranih lica u poslovnim subjektima, Crna Gora (2012. godina)

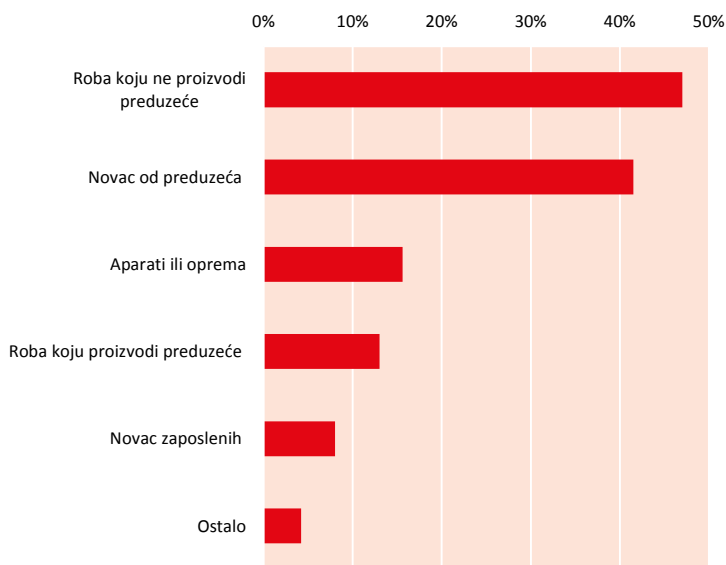
Napomena: godišnja stopa zastupljenosti prevara od stranih lica, provala i vandalizma izračunata je kao broj poslovnih subjekata koji je doživio te vrste kriminalnih radnji, od procenta ukupnog broja preduzeća.

Provala

Provala se definiše kao nezakonito razbijanje i ulaženje u poslovne prostorije da bi se ukrado nešto, a da se ne dođe u kontakt sa nijednom osobom u tim prostorijama. Nijesu sve provale uspješne u smislu da počinitelji uspiju ukrasti nešto vrijedno. Od svih provala koje su prijavili crnogorski poslovni subjekti u ovom istraživanju, 17 % njih se može klasifikovati kao pokušaji provala, jer ništa nije ukradeno.

U slučajevima kada je nešto ukradeno iz poslovnih prostorija, postoji veliki broj vrijednih stvari za krađu. Kao što je prikazano na Grafiku 24, u skoro polovini (47%) slučajeva uzima se ostala roba (koju ne proizvodi kompanija), dok se novac koji pripada viktimiziranim poslovnim subjektima uzima u preko dvije petine (41,5%) slučajeva. Ostale predmete koji se obično krađu su aparati ili oprema (15,6%), roba koju proizvodi kompanija (13%) i novac zaposlenih (8%).

Grafik 24 Procentualna podjela vrijednosti koje su ukradene iz poslovnih subjekata u slučajevima provala, Crna Gora (2012)

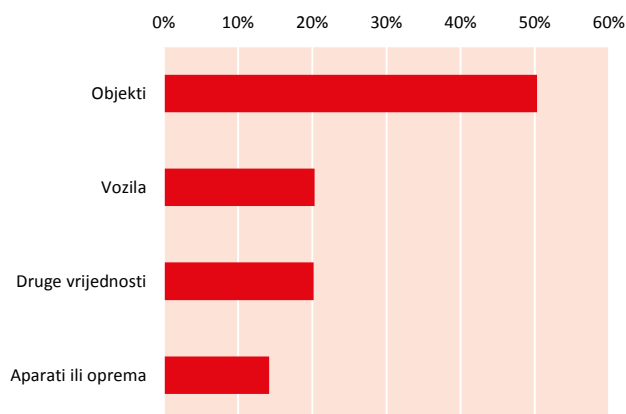
Napomena: podaci se odnose na zadnju provalu kojoj su ukradene vrijedne stvari u posljednje tri godine prije istraživanja. Zbir je od tada veći za 100%, u nekim slučajevima više vrijednih stvari je ukradeno (npr. aparati i novac).

Cilj provale zavisi i od vrste poslovnog subjekta u koje se provaljuje, kao i od vrste aparata, opreme i ostalih vrijednih predmeta koji se koriste. Na primjer, ostala dobra koja kompanija posjeduje, ali ne proizvodi, se najčešće krađu iz poslovnih subjekata u sektoru građevinarstva (67,1%), a u trgovini na veliko i malo (56,2%), gdje novac koji pripada kompaniji je vrsta vrijednosti koja se najčešće krađe u sektoru transporta i skladištenja (59,4%), a u uslugama smještaja i ishrane (44,8%).

Vandalizam

Vandalizam u poslovnim subjektima može biti izuzetno štetan u pogledu direktne štete i troškova, popravke, gubitka proizvedene robe, loše slike poslovnih prostorija, ali i manje privlačnosti klijentima. U prosjeku, vandalizam u Crnoj Gori najčešće pogađa objekte koji pripadaju određenom poslovnom subjektu (50,3%), vozila (20,3%), ostale vrijednosti koji pripadaju određenom poslovnom subjektu (20,2%) i aparati i oprema (14,2%, Grafik 25).

Grafik 25 Procentualna raspodjela vrijednosti ukradenih u slučajevima vandalizma, Crna Gora (2012)

Napomena: zbir je veći od 100% jer u nekim slučajevima više od jedne vrste vrijednih stvari je bila meta vandalizma (na primjer, objekti i vozila).

Krađa motornih vozila

Krađa motornih vozila razlikuje se od ostalih kriminalnih aktivnosti navedenih u ovom izvještaju, jer fizička lokacija prekršaja može biti u poslovnim objektima ili negdje drugo. Naime, podaci o lokacijama na kojima se dešavaju krađe motornih vozila, koja pripadaju poslovnim subjektima u Crnoj Gori pokazuju da se većina krađa dešava van poslovnih objekata, sa više od četiri petine (84%) krađa van poslovnih objekata, ali u istoj opštini u kojoj se nalaze poslovne prostorije.

Određeni broj ukradenih vozila uspije biti vraćeno. U mnogim slučajevima, prestupnici koriste ukradeno vozilo samo određeno vrijeme (na primjer, za uživanje u vožnji ili za prevoz dok čine drugo krivično djelo), nakon čega ga ostave na mjestu gdje se može pronaći i vratiti vlasniku. Prema podacima, oko 44,2% motornih vozila ukradenih od poslovnih subjekata u Crnoj Gori bude vraćeno vlasniku nakon krađe.

Iznuđivanje

Iako je pojava iznuđivanja za poslovne subjekte u Crnoj Gori manja od 1% (0,6%), ona je i pored toga razlog za brigu. Iznuđivanje je veoma ozbiljno krivično djelo u kojem izvršilac pokušava da dobije novac ili druge koristi od kompanije prijeteći ili zastrašujući menadžere ili zaposlene. U nekim slučajevima, iznuđivanje se predstavlja i kao “zaštita” od štete imovine ili lica, a novac koji se daje se predstavlja kao oblik “novca za zaštitu”. U nekim slučajevima iznuđivanje se povezuje sa organizovanim kriminalnim grupama koje imaju moć i sredstva da upute prijetnju poslovnom subjektu da će se, ako se njihovi uslovi ne ispune, desiti grozne posljedice.

Podaci pokazuju da prijetnje iznuđivanjem poprimaju različite oblike. Prema viktimiziranim poslovnim subjektima u Crnoj Gori, preko dvije petine (41,9%) prijetnji iznuđivanja podrazumijeva nanošenje štete poslovnom subjektu ili imovini, dok jedna petina (20,9%) uključuje neodređene posljedice, i 18,4% podrazumijevaju prijetnje kao što je povrijeđivanje klijenata. Ostali slučajevi uključuju obećanja zaštite protiv kriminalnih aktivnosti ili druge lične prijetnje, kao što su nanošenje štete vlasniku, menadžeru, zaposlenima ili njihovoj rodbini.

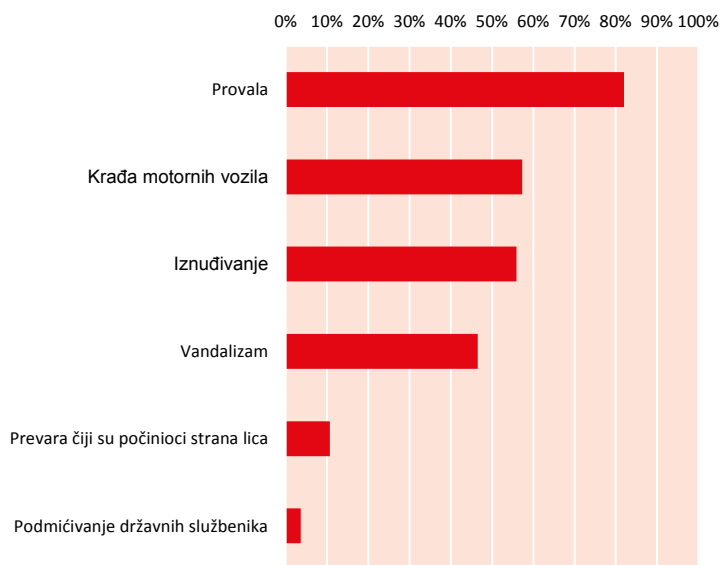
Važno je naglasiti da su metodi za sprovođenje prijetnji poslovnim subjektima u Crnoj Gori uobičajene i smišljene da imaju najveći uticaj na osobu kojoj se prijeti. U skoro dvije trećine slučajeva (62,3%) jedan ili više prestupnika ulaze u prostorije viktimiziranog poslovnog subjekta da bi izrekli prijetnju, dok u 13,2% slučajeva prijetnje se dešavaju licem u lice na drugim mjestima. U više od četvrtine (26,6%) slučajeva prijetnje se izvršavaju putem telefona. Kada se koristi oružje, obično se prijeti pištoljem (18,4%), bilo u ili van poslovnih prostorija.

Prijavljivanje kriminala policiji

Poslovni subjekti koji su bili žrtve kriminala imaju više razloga da takve incidente prijave policiji i na taj način dostave detaljne informacije nadležnima o okolnostima i nastaloj šteti, uključujući i nadu da povrate ukradenu imovinu i spriječe slična dešavanja u budućnosti. Spremnost da se kriminal prijavi policiji zavisi od opšteg nivoa povjerenja u policiju, vrste krivičnog djela, ali i od toga šta će policija uraditi po pitanju prijavljenog krivičnog djela.

Dodatni faktori koji utiču na prijavljivanje kriminala su ozbiljnost krivičnog djela i količina nanesene štete, mogući gubitak reputacije među klijentima i formalni zahtjevi za plaćanje osiguranja. Kao što je prikazano na Grafiku 26, učešće krivičnih djela prijavljenih policiji varira od 82% za provala i 57,3 % za krađu motornih vozila, do 55,9% za slučajeve iznuđivanja, 46,5% za slučajeve vandalizma i 10,7% za slučajeve prevare od strane spoljnih lica. U prosjeku, za ovih pet krivičnih djela, viktimizirani poslovni subjekti u Crnoj Gori prijavili su preko polovine krivičnih djela koja su se desila tri godine prije istraživanja (55,1%). Kao poređenje, podmićivanje državnih službenika prijavljeno je nadležnima samo u 3,6% slučajeva, kao što je prikazano u Poglavlju 4.

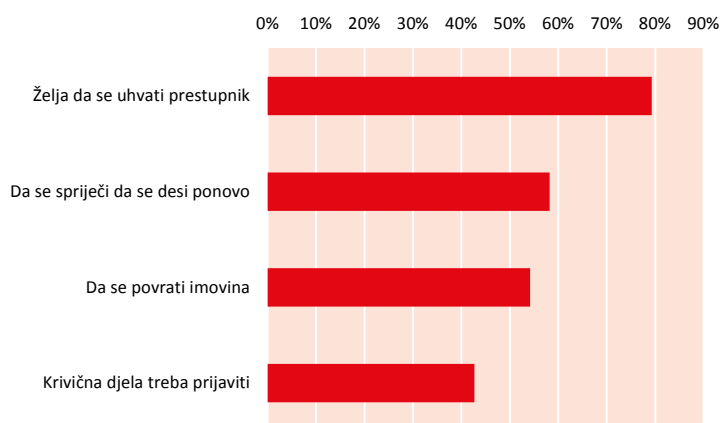
Grafik 26 Stope prijavljivanja policiji od strane poslovnih subjekata, prema vrsti kriminala, Crna Gora (2012)

Napomena: stopa prijavljivanja za podmićivanje odnosi se na posljednje iskustvo u 12 mjeseci prije istraživanja, a prijavljeno je nadležnima; za ostale oblike kriminala, stope prijavljivanja se odnose na posljednju kriminalnu aktivnost koja se desila u posljednje tri godine, a prijavljena je policiji.

U većini slučajeva, glavni razlozi radi kojih poslovni subjekti prijavljuju krivična djela policiji je želja da se prestupnici uhvate i generalnog uvjerenja da se krivična djela trebaju prijaviti policiji: između 68,9% i 50,1% poslovnih subjekata koji su prijavili slučajeve provala i vandalizma naveli su ove razloge kao njihove glavne motive. Drugi bitni razlozi za prijavljivanje kriminalnih radnji su da se povrati imovina (provala: 44,5%; krađa motornih vozila: 54,2%) i da se spriječi ponavljanje kriminalnih radnji (provala: 45%; vandalizam: 51,8%; krađa motornih vozila: 58,2%). Naplata osiguranja nije dominantan motiv za prijavljivanje kriminalnih aktivnosti u Crnoj Gori, čak ni za krađu motornih vozila, kao što je prikazano na Grafiku 27, što ukazuje na to da je pokrivenost poslovnih subjekata osiguranjem protiv kriminalnih radnji na niskom nivou.

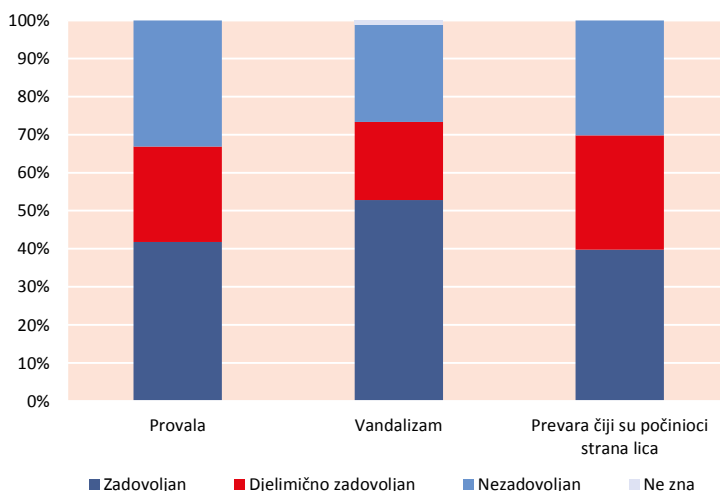
Grafik 27 Razlozi zbog kojih poslovni subjekti krađu motornih vozila prijavljuju policiji, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na posljednji slučaj krađe motornih vozila koji se desio u tri godine prije istraživanja, a prijavljen je policiji. Zbir je od tada veći za 100%, a u nekim slučajevima postoji više motiva za prijavu krađe motornih vozila (npr. da se povrati imovina ili radi dobijanja osiguranja)

Informacije u vezi sa zadovoljstvom koje žrtve kriminalnih radnji dožive zbog zadovoljenja zakona mogu biti veoma korisne za poboljšanje usluga i rada policije. U slučaju kada je poslovni subjekat žrtva kriminalne radnje, otprilike polovina njih koji su prijavili kriminalne radnje policiji bili su potpuno ili uglavnom zadovoljni načinom na koji je policija postupila sa njihovim prijavama. Kao u slučajevima prijavljivanja policiji, zadovoljstvo radom policije zavisi od vrste kriminalne radnje koja je prijavljena i ono je manje za prevaru čiji su počinioci strana lica (39,8% je bilo zadovoljno), a više za vandalizam, gdje je bilo zadovoljno 52,9% poslovnih subjekata koja su podnijela prijavu (Grafik 28).

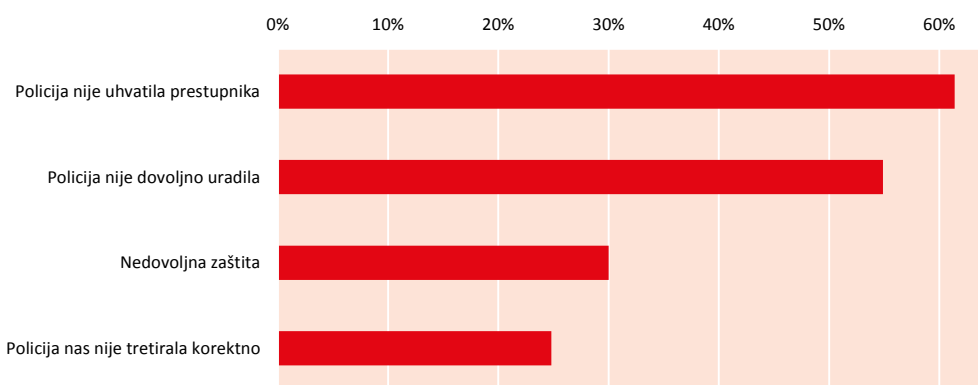
Grafik 28 Zadovoljstvo poslovnih subjekata radom policije, prema vrsti kriminala prijavljenog policiji, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na posljednje krivično djelo koje se desilo u tri godine prije istraživanja, a prijavljeno je policiji.

Glavni razlog nezadovoljstva načinom na koji policija rješava kriminalne radnje često je u vezi sa poteškoćama u rješavanju slučajeva, kao i nadoknade štete koju očekuju viktimizirani poslovni subjekti. Na primjer, žrtve vandalizma nijesu bile potpuno zadovoljne zbog činjenice da policija nije uhvatila prestupnika (61,4%) ili zbog pretpostavke da policija nije uradila sve što je u njenoj moći (54,9%). Skoro trećina poslovnih subjekata smatra da nijesu dobili dovoljnu zaštitu od kriminala (30%) ili nije bio korektan odnos sa policijom (24,8%), kao što je prikazano na Grafiku 29.

Grafik 29 Razlozi za nezadovoljstvo poslovnih subjekata koji su prijavili vandalizam policiji, Crna Gora (2012)

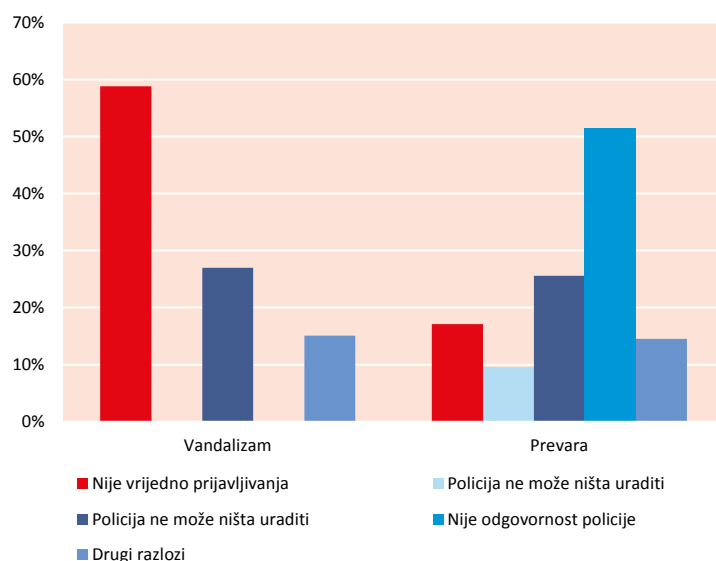

Napomena: podaci se odnose na posljednji slučaj vandalizma koji se desio u tri godine prije istraživanja, a prijavljen je policiji. Zbir je veći za 100%, a u nekim slučajevima postoji više razloga za nezadovoljstvo prema policiji (npr. policija nije uhvatila počinioca i nije imala korektan odnos prema nama).

U slučajevima kada se kriminalna radnja rjeđe prijavljuje policiji, kao u slučaju vandalizma i prevare, postoji više razloga neprijavlivanja kriminala policiji, od kojih je jedan i vrsta krivičnog djela. Na primjer, u slučajevima vandalizma, više od polovine (58,8%) poslovnih subjekata smatra da kriminal nije vrijedan prijavljivanja policiji, dok je to bio slučaj u 17,1% neprijavljenih incidenata prevare (Grafik 30). Dodatno, u slučajevima vandalizma više od jedne četvrtine (27%) poslovnih subjekata smatralo je da policija ne može ništa uraditi. Suprotno tome, u slučajevima prevare od spoljnih lica, više

od jedne polovine (51,4%) ispitanika nije prijavilo ovo krivično djelo policiji jer smatraju da to nije odgovornost policije.

Grafik 30 Razlozi neprijavlivanja kriminala policiji, Crna Gora (2012)

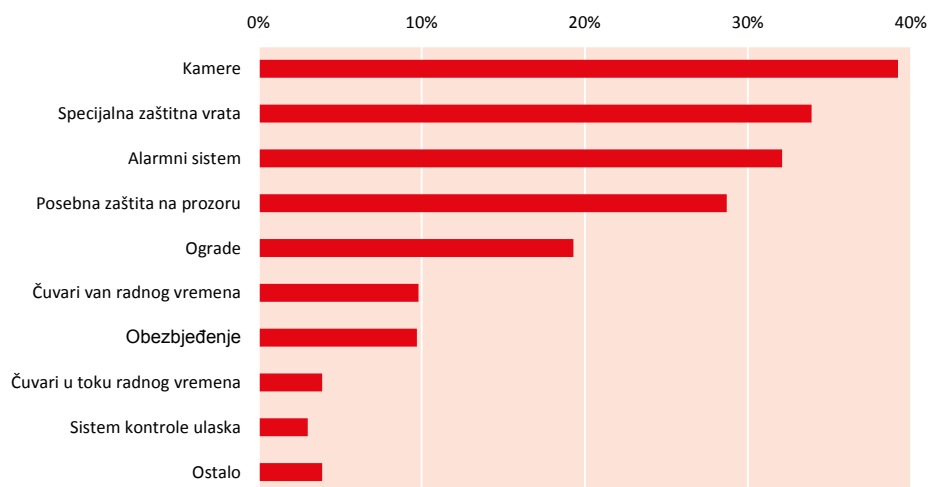

Napomena: podaci se odnose na posljednje krivično djelo koje se desilo u tri godine prije istraživanja, a nije prijavljeno policiji. Zbir je veći od 100% , jer u nekim slučajevima postoji više razloga za neprijavlivanje incidenata policiji (npr. policija nije mogla ništa učiniti i strah od ponavljanja).

Mjere i troškovi prevencije kriminala

Kao što podaci iz ovog izvještaja pokazuju, poslovni subjekti u Crnoj Gori suočavaju se s visokim rizikom kriminala, ali i sa štetom i troškovima koje dolaze uz to. Da bi se zaštitili od kriminalnih aktivnosti, preduzeća veoma često postavljaju specijalne sigurnosne sisteme (alarme, kamere), angažuju čuvare ili koriste druge mjere. Ukupno, 75,8% svih poslovnih subjekata u Crnoj Gori koriste makar jednu sigurnosnu zaštitnu mjeru protiv kriminala. Kao što je prikazano na Grafiku 31, najčešće sigurnosne mjere koje se koriste su kamere (39,2%), specijalna zaštitna vrata (33,9%), alarmni uređaji (32,1%), specijalna zaštita prozora (28,7%) i ograde (19,3%). Patroliiranje čuvara van radnog vremena (9,8%), obezbijedenje (9,7%), patroliiranje čuvara tokom radnog vremena (3,9%) i sistemi kontrole pristupa (3%) su manje korišćene bezbjedonosne mjere.

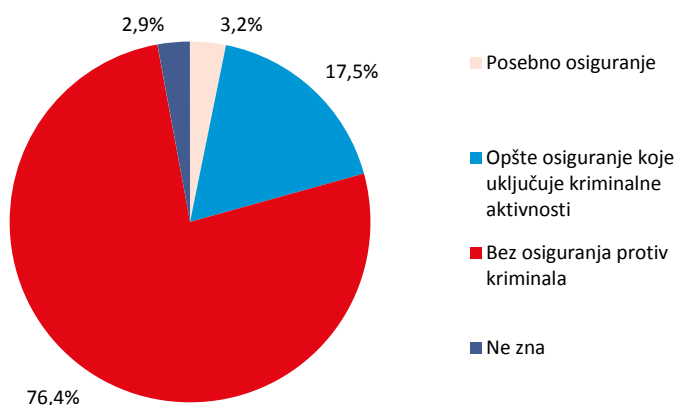
Grafik 31 Procenat poslovnih subjekata koji koriste izabrane sigurnosne mjere protiv kriminala, Crna Gora (2012)

Napomena: podaci se odnose na sve poslovne subjekte u Crnoj Gori. Zbir je veći za 100% , jer u nekim slučajevima korišćeno je više sigurnosnih mjera (npr. alarmni sistemi i kamere).

Kriminalne aktivnosti protiv preduzeća veoma često izazivaju veliku štetu. Da bi se zaštitili od finansijskih implikacija, preduzeća koriste osiguravajuće polise osiguranja koje plaćaju kompenzaciju za nanесenu štetu. U Crnoj Gori, samo mali broj poslovnih subjekata ima osiguranje protiv posljedica kriminala. U prosjeku, samo 3,2% svih poslovnih subjekata ima specijalnu polisu osiguranja koja ih štiti od kriminalnih aktivnosti, dok 17,5 % ima opšte osiguranje koje ih takođe štiti od kriminalnih aktivnosti, a više od tri četvrtine (76,4%) nema nikakvo osiguranje protiv kriminala (Grafik 32).

Grafik 32 Procenat poslovnih subjekata koji imaju polisu osiguranja u slučaju kriminala, prema vrsti osiguranja, Crna Gora (2012)

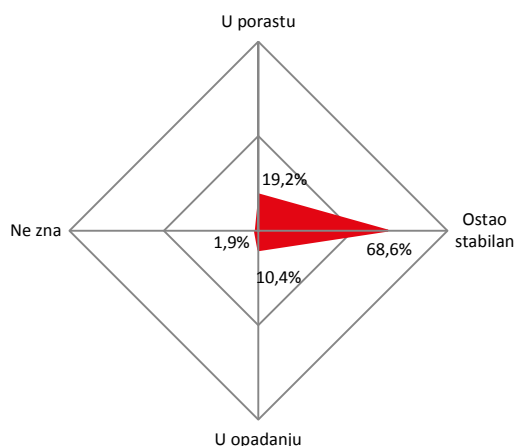

Percepcije i stavovi o kriminalu

Kao što je slučaj sa percepcijama o korupciji, na percepcije o kriminalnom riziku utiče više faktora. Izvještaji medija i osjećaj nesigurnosti i straha utiču na rast percepcije o kriminalnom riziku u jednakoj mjeri kao i izgled područja. Takve percepcije takođe utiču na to da li je kriminal u određenom području u porastu ili opadanju.

Većina biznis predstavnika u istraživanju (68,6%) smatra da je rizik od kriminala ostao isti u poređenju sa posljednjih 12 mjeseci, dok 19,2% ispitanika primjećuje povećanje rizika od kriminala, a 10,4% smanjenje (1,9% nije se izjasnilo). Ove percepcije biznis lidera pokazuju povećanu osjetljivost na kriminal (Grafik 33).

Grafik 33 Percepcije poslovnih subjekata o tome da li je rizik od kriminala u porastu, ostao isti ili je u opadanju, Crna Gora (2012. godina)

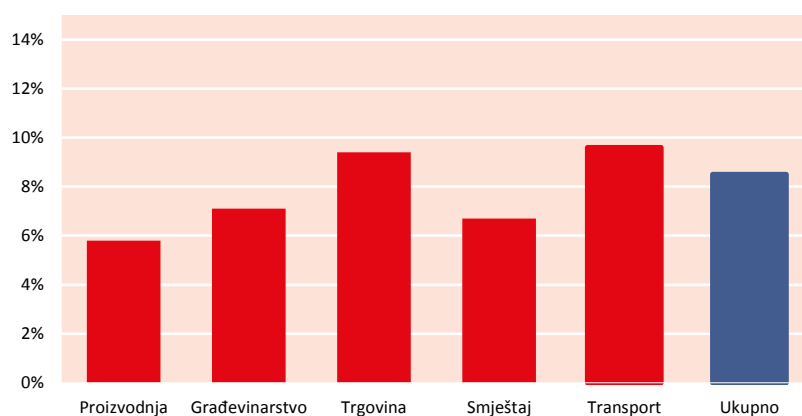

Uticaj kriminala na poslovno okruženje

Iako percepcije kriminalnog rizika nijesu u korelaciji sa stvarnim rizikom od kriminala, kao što je zaključeno iz iskustava koja su poslovni subjekti imali sa kriminalom, takve percepcije imaju važnu ulogu u oblikovanju generalnog mišljenja o preovladavajućoj poslovnoj klimi i procjeni preduzeća i investicionih prilika. Negativna percepcija opšte situacije u vezi s kriminalom u državi može dovesti do smanjenja investicija i uticati na ekonomski rast i razvoj.

Podaci pokazuju da je strah od kriminala veoma važan faktor u odlučivanju o investiranju. Iako postoje razlike u vezi s uticajem ovog faktora u ekonomskom sektoru (Grafik 34), u prosjeku, 8,5% svih biznis lidera je izjavilo da zbog straha od kriminala nijesu investirali novac u prethodnih 12 mjeseci. Ovo je veoma veliko učešće svih poslovnih subjekata, s obzirom da je samo određeni broj poslovnih subjekata u mogućnosti da obavi velike investicije. Treba se prisjetiti da, osim poslovnih subjekata koji nijesu željeli investirati zbog straha od kriminala, preko 2% poslovnih subjekata otkazalo je investiranje zbog straha od korupcije (poglavlje 6). Strah od kriminala i korupcija zajedno predstavljaju ozbiljnu prepreku ekonomskom razvoju u Crnoj Gori.

Grafik 34 Procenat biznis predstavnika koji su odlučili da ne obave veću investiciju u toku 12 mjeseci prije istraživanja zbog straha od kriminala, po sektoru, Crna Gora (2012)

8. Zaključna razmatranja

Iako je korupciju teško kvantifikovati, ovaj izvještaj pokazuje da istraživanje neposrednih korupcijskih iskustava može da pomogne u stvaranju barem djelimične slike o tome kako, zašto, kada, gdje i u kojoj mjeri korupcija utiče na biznis sektor u Crnoj Gori. Iz ove analize, sljedeće elemente treba dati na daljnje razmatranje sa ciljem razvijanja efektivnih mjera za borbu protiv korupcije na nacionalnom nivou:

- Istraživanje identifikuje neke prioritete biznis sektore, kao što je sektor građevinarstva i sektor transporta i skladištenja, kao i određene vrste državnih službenika, uključujući carinske službenike, službenike za uknjiženje zemljišta, opštinske službenike, poreske službenike i inspektore, na koje treba obratiti veću pažnju radi ometanja njihove umiješanosti u aktivnosti podmićivanja.
- Prisutnost kriminala koje vrše službenici, poput podmićivanja i prevare, nešto je viša. Ipak, stopa prijavljivanja podmićivanja i prevare daleko je niža nego stopa prijavljivanja konvencionalnih krivičnih djela. Trend neprijavlivanja korupcije implicira nedostatak povjerenja u vlast i da biznis organizacije moraju da budu više proaktivne u ohrabriranju i promociji antikorupcijskih mjera, kodeksa etike i integriteta.
- Pitanje podmićivanja između poslovnih subjekata istaknuto u ovom izvještaju baca novo svjetlo na nedozvoljene marketinške prakse u obliku podmićivanja koje se koriste da bi se dobila nepoštena prednost u odnosu na konkurentni poslovni subjekat. Dublja analiza ovih praksi treba da se preduzme da bi se osigurao jednak "teren" za sve poslovne subjekte na tržištu i da bi se obezbijedilo da uobičajeni mehanizmi slobodnog tržišta ne budu oštećeni korupcijom. Revizija zakonskih odredbi protiv korupcije u Krivičnom zakonu Crne Gore treba da obezbijedi da, osim odredbi protiv podmićivanja državnih službenika, postoje i efikasni pravni instrumenti protiv podmićivanja u privatnom sektoru.
- Strah od toga da će morati platiti mito da bi obezbijedili potrebnu uslugu ili dozvolu, uzrokovao je da 2,1% svih biznis lidera u Crnoj Gori nije napravilo velika ulaganja u toku 12 mjeseci prije istraživanja. Ovo ukazuje na efekat "talasanja" svojstven korupciji sa potencijalnim katastrofalnim posljedicama na

ekonomski rast i razvoj, posebno kada je samo određeni dio poslovnih subjekata u poziciji da izvrši velika ulaganja. Svi naponi u zaustavljanju korupcije moraju biti objavljeni i promovisani da bi se spriječilo dalje oštećenje ulaganja i ekonomskog razvoja.

- Iako konvencionalna krivična djela protiv poslovnih subjekata izazivaju značajne ekonomske troškove, poslovni subjekti u Crnoj Gori relativno rijetko razmatraju spriječavanje kriminala u obliku bezbjedonosnih mjera i ublažavanje posljedica kriminala putem odgovarajućih polisa osiguranja.
- Iako prividno niska u brojčanom smislu, činjenica da je 0,6% svih poslovnih subjekata u Crnoj Gori bilo žrtva iznuđivanja je ipak značajna, posebno zato što je iznuđivanje kriminalna aktivnost koja se može povezati sa organizovanim kriminalnim grupama. Ovo je dovoljan razlog da se detaljno prouči veza između iznuđivanja i poslovnih subjekata.
- Svijest o korupciji u Crnoj Gori je visoka, jedan od šest biznis predstavnika smatra korupciju preprekom za poslovanje, ipak, podmićivanje se često toleriše kao instrument obavljanja poslova ili dobijanja boljeg tretmana. Trebalo bi razmotriti dalju procjenu svijesti poslovnih lidera o korupciji, kao i razvijanje dodatne inicijative za povećanje razumijevanja pogubnog uticaja korupcije na efikasnu raspodjelu resursa u tržišnoj privredi.
- Kao što podaci koji se odnose na percepciju korupcije otkrivaju, javni stav o korupciji u Crnoj Gori pokazuje visok nivo zabrinutosti u vezi s ovim pitanjem. Zbog ove brige je vrlo vjerovatno da će poslovne organizacije, kao i njihovi sastavni članovi, pozdraviti daljnje sprovođenje antikorupcijskih politika.

Ovo istraživanje je prvi pokušaj da se sprovede sveobuhvatna procjena stvarnog iskustva podmićivanja u poslovanju u Crnoj Gori, kako bi se mogle identifikovati efektivne mjere za borbu protiv podmićivanja. Detaljniji podaci će se dobiti ako se istraživanje ponovi nakon nekog vremena kako bi se pratile promjene u iskustvu i uticaju mita u Crnoj Gori.

Takav sistem praćenja korupcije na nacionalnom nivou trebao bi da sadrži razne instrumente koji će pomoći da se prikupe dokazi o različitim manifestacijama korupcije i doprinijeti kreiranju politike:

- Sektorske procjene radnih uslova i integriteta državnih službenika prema sektoru (zdravstvo, sudstvo, policija, carina, itd.) radi pružanja detaljnijih i specifičnijih informacija i pomoći u identifikovanju ciljnih mjera politike - trebala bi biti prioritet u oblastima koja su posebno osjetljiva na podmićivanje, kao što navodi ovo i UNODC istraživanje opšte populacije iz 2011. godine;
- Opšta procjena iskustva podmićivanja i drugih vrsta korupcije (i za stanovništvo i za biznis sektor), radi određivanja mjerila i mjerenja napretka;
- Sistem praćenja odgovora države na korupciju, uključujući i represivne i preventivne mjere, kako bi se identifikovale uspješne i neuspješne prakse.

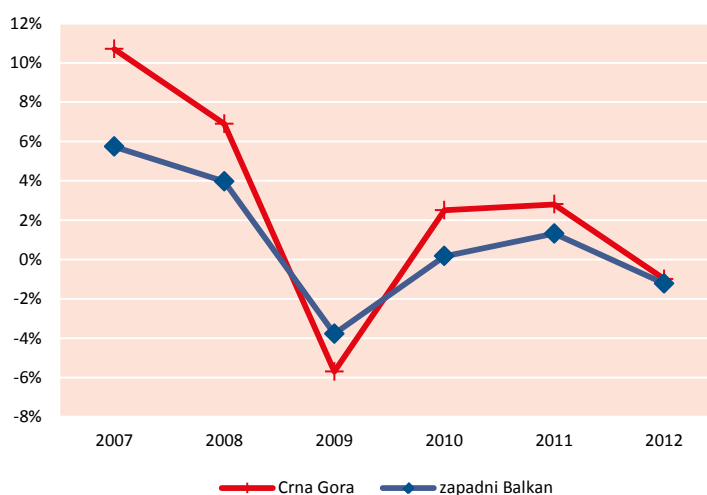
Glavna državna tijela za borbu protiv korupcije trebala bi pokrenuti i razviti sistem praćenja korupcije na nacionalnom nivou. Sistem treba da uživa pažnju i povjerenje javnosti i relevantnih organizacija civilnog društva. Dalje uključivanje Zavoda za statistiku Crne Gore (MONSTAT-a), relevantnih ministarstava i iskusnih istraživačkih centara, uz podršku međunarodnih i regionalnih organizacija, omogućit će mehanizme praćenja kako bi se dobile visokokvalitetne i relevantne informacije za borbu protiv korupcije na efikasniji način.

Prilog I: Ekonomski okvir biznis korupcije u Crnoj Gori

Novija ekonomska istorija Crne Gore usko je povezana sa progresivnim ekonomskim padom bivše Socijalističke federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Kada se Jugoslavija raspala početkom 90-ih prošlog vijeka, ekonomije zemalja nasljednica naglo su pale, desio se kolaps u proizvodnji i zapošljavanju, te oskudica i hiperinflacija. Nakon 2000. godine, Crna Gora je ušla u period stabilnog ekonomskog rasta dok nijesu efekti globalne finansijske i ekonomske krize poveli državu u recesiju u 2009. godini. Nakon oporavka u 2010. godini, crnogorska ekonomija je ponovo doživjela recesiju u 2012. godini zbog uticaja drugog talasa tekuće finansijske krize u većem dijelu Evrope. Trendovi rasta BDP-a u Crnoj Gori su veoma slični, iako su više promjenljivi, (ponderisanom) prosjeku na zapadnom Balkanu tokom proteklih pet godina (Grafik 35).

Grafik 35 Promjena BDP-a u procentima, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2007-2012)

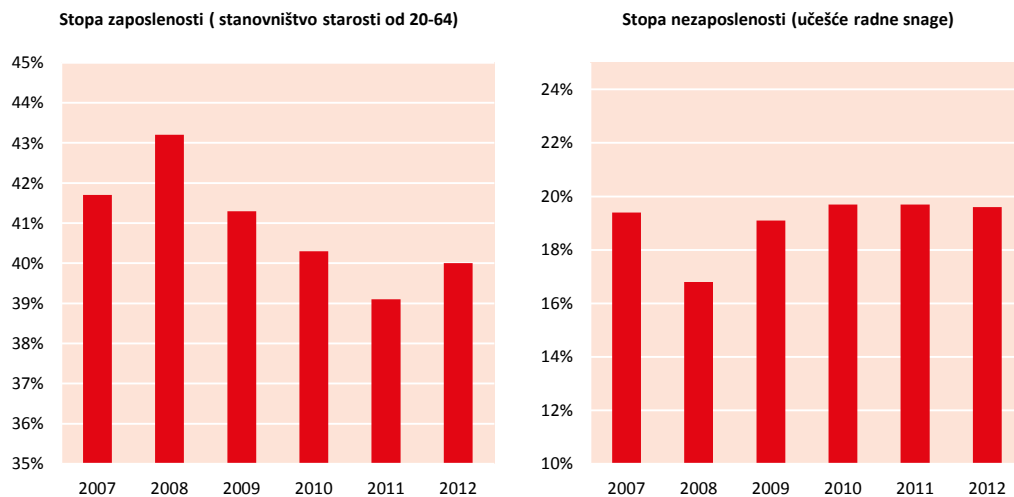

Izvori: EU izvještaji o napretku 2012; Bečki institut za međunarodne ekonomske studije 2013

Zbog uticaja ekonomske krize iz 2008. godine, stopa zaposlenosti je opala oko 4 procenta između 2008. i 2011. godine. Suprotno tome, zbog sprovođenja mjera za aktivno

zapošljavanje od strane Ministarstva tržišta rada i socijalnog staranja i Zavoda za zapošljavanje, stopa nezaposlenosti je prilično stabilna za posljednje četiri godine (Grafik 36).

Grafik 36 Stopa zaposlenosti i nezaposlenosti, Crna Gora (2007-2012)

Izvori: MONSTAT anketa o radnoj snazi, EU izvještaji o napretku 2012.

U pogledu ekonomske strukture, većina kompanija u Crnoj Gori posluje u samo pet sektora ekonomije. Prema “Statističkoj klasifikaciji ekonomskih aktivnosti Evropske zajednice” (NACE), ovih pet sektora su:

1. Proizvodnja, električna energija, gas i snabdijevanje vodom²⁶
2. Građevinarstvo²⁷
3. Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila i motocikala²⁸
4. Transport i skladištenje²⁹
5. Usluge smještaja i ishrane (hoteli i restorani)³⁰

Sadašnje istraživanje o uticaju korupcije i kriminala koji utiču na poslovne subjekte uključivalo je samo poslovne subjekte iz ovih pet sektora, dok je isključivalo ostale ekonomske aktivnosti (kao što je poljoprivreda, obrazovanje ili zdravstvene usluge). Ovaj izbor ekonomskih sektora takođe obezbijeduje široku pokrivenost crnogorske ekonomije u smislu dodatne vrijednosti (procenat BDP-a po sektoru) i zaposlenosti (procenat svih zaposlenih u svim sektorima), kao i učesće svih uključenih poslovnih subjekata. Pet navedenih sektora čine 70,6% svih poslovnih subjekti u državi, 55% ukupnih zaposlenih i 44,2 % ukupnog BDP-a (neto od poreza). Ostatak je raspoređen među ostalim ekonomskim aktivnostima koje obavljaju ili privatni poslovni subjekti (kao što je poljoprivreda, rudarstvo, finansijske aktivnosti, nekretnine, profesionalne, naučne ili tehničke djelatnosti) ili državne institucije (državna uprava, odbrana, obrazovanje, zdravstvo).

²⁶ Kategorije, C, D, E iz NACE Rev. 2.

²⁷ Kategorija F iz NACE Rev. 2.

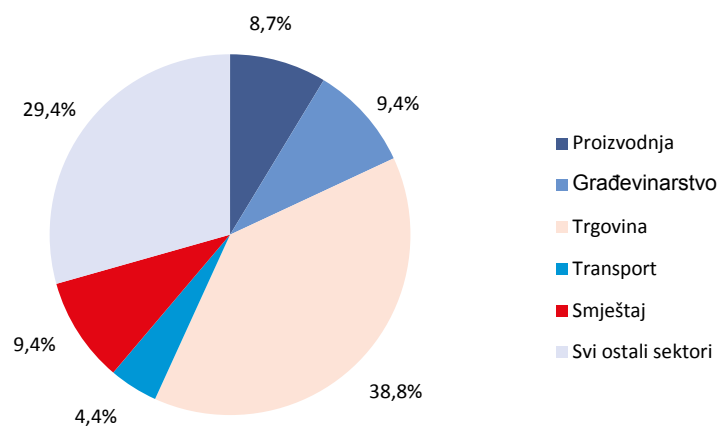
²⁸ Kategorija G iz NACE Rev. 2.

²⁹ Kategorija H iz NACE Rev. 2.

³⁰ Kategorija I iz NACE Rev. 2.

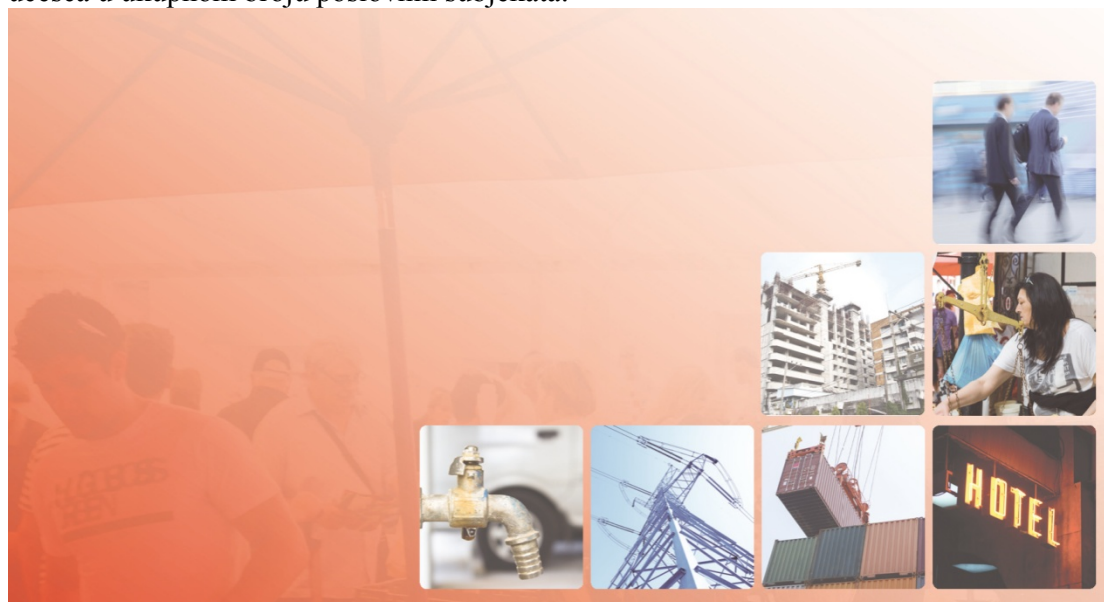
Kada bliže pogledamo strukturu poslovnih subjekata u Crnoj Gori (Grafik 37), najveće učešće je u trgovini na veliko i malo; sektoru za popravku motornih vozila i motocikala (38,8%). Manja učešća poslovnih subjekata su u sektoru građevinarstva (9,4%), sektoru usluga smještaja i ishrane (9,4%), proizvodnje, električne energije, gasa i snabdijevanja vodom (8,7%) i sektoru za transport i skladištenje (4,4%).

Grafik 37 Relativna učešća poslovnih subjekata u pet ekonomskih sektora predstavljenih u istraživanju, Crna Gora (2012)

Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT)

Još jedna veoma važna strukturalna karakteristika jeste da većina poslovnih subjekata u Crnoj Gori ima mali broj zaposlenih: 89,3 % svih registrovanih poslovnih subjekata u pet obuhvaćenih sektora imaju manje od 10 zaposlenih, 8,1% imaju između 10 i 49 zaposlenih, 2,2% svih poslovnih subjekata imaju između 50 i 249 zaposlenih, dok samo 0,4% svih poslovnih subjekata ima više od 250 zaposlenih.³¹ Uprkos većem broju malih biznis jedinica, važno je napomenuti da je relativni značaj velikih poslovnih subjekata daleko veći zbog njihovog doprinosa BDP-a i ukupnoj zaposlenosti, nego zbog njihovog učešća u ukupnom broju poslovnih subjekata.

³¹ Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT).

Prilog II: Metodologija

Podaci predstavljeni u ovom izvještaju prikupljeni su istraživanjem na nacionalnom nivou sprovedenim kao dio projekta koji je finansirala EU „Procjena korupcije i kriminala koji utiču na biznis sektor na zapadnom Balkanu”. Projekat je uključivao sedam nezavisno sprovedenih anketa koje su anonimno sprovodili nacionalni partneri u skladu sa zajednički razvijenim istraživačkim alatima i uobičajenim metodološkim standardima.

Glavni upitnik je zajednički izrađen i, nakon što je testiran u okviru pilot istraživanja, usvojili su ga svi nacionalni partneri. Sve ankete su koristile razgovor licem u lice, PAPI ili CAPI za prikupljanje podataka. Pored upitnika, za ovo istraživanje razvijen je kompletan set alata, kao što su uputstvo za ispitivače, šifarnik i ostale operativne alatke za rad na terenu. Da bi se obezbijedili podaci što je moguće boljeg kvaliteta, u svim fazama istraživanja praćene su strogi statistički standardi, uključujući i mjere za zaštitu povjerljivosti podataka.

Rad na terenu obavio je Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT) između 16. oktobra i 16. decembra 2012. godine. MONSTAT je organizovao trening za anketare i nadgledao je proces prikupljanja podataka, od prvog kontakta do unosa podataka. Neto veličina uzorka je uključivala 2.000 poslovnih subjekata iz pet glavnih ekonomskih sektora, koja, zajedno, čine 70,6% svih poslovnih subjekata u državi. Uzorak je stratifikovan po ekonomskom sektoru i četiri veličine poslovnog subjekta (mikro, mali, srednji i veliki).

Ciljna grupa bili su aktivni biznis subjekti svih veličina. Dizajn uzorka koji je korišćen u ovom istraživanju je slučajno izabran uzorak jednostavnom stratifikacijom. Različiti stratumi iz kojih su jedinice birane odnose se na pet glavnih ekonomskih sektora prema NACE Rev. 2 (proizvodnja, električna energija, gas, snabdijevanje vodom (sektori C, D, E); građevinarstvo (sektor F); trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila i motocikala (sektor G); sektor usluga smještaja i ishrane (sektor I); transport i skladištenje (sektor H) i iz četiri veličine poslovnih subjekata - mikro (1 - 9 zaposlenih); mali (10 - 49 zaposlenih); srednji (50 - 249 zaposlenih) i veliki (više od 250 zaposlenih) poslovni subjekti).

Prvo pravilo za postupak uzorkovanja je bio da se uzme u obzir da se izabere najmanje 40 poslovnih subjekata (neto) po veličini i sektoru iz velikih i srednjih preduzeća. U tim sektorima gdje je broj velikih poslovnih subjekata (više od 250 zaposlenih) manji od 40, sve jedinice u okviru su uzorkovane.

U slučaju poslovnih subjekata sa više poslovnih jedinica, intervju je upućen u sjedište firme i sva pitanja u istraživanju su se odnosila na aktivnosti poslovnog subjekta u svim njegovim poslovnim prostorijama. Poslovni subjekti sa samo jednim zaposlenim (uključujući i samozapošljavanje) su generalno isključeni iz uzorka, osim ako nije drukčije naznačeno.

Što se tiče pitanja o kriminalnoj viktimizaciji, pet vrsta krivičnih djela obuhvaćenih u istraživanju definisana su na sljedeći način:

1. Provala: “Da li je neko provalio i ušao u bilo koju poslovnu prostoriju da bi ukrao nešto, a da nije došao u kontakt sa nekim u poslovnim prostorijama (vlasnici, zaposleni ili klijenti)”
2. Vandalizam: “Da li je bilo koji dio poslovne zgrade koji pripada subjektu, oprema, vozila ili roba, namjerno oštećen, UKLJUČUJUĆI, na primjer, štetu nastalu nasilnim činom, požar ili grafite, a ISKLJUČUJUĆI štetu nastalu kao posljedica drugog krivičnog djela (npr. provala u poslovni prostor)”

3. Krađa vozila: “Da li je neko motorno vozilo (auto/kombi/kamion/autobus ili neko drugo motorno vozilo), čiji je vlasnik ili ga iznajmljuje vaša kompanija, bilo ukradeno kada nikoga nije bilo u vozilu”.
4. Prevara od stranih lica: “Da li je neko strano lice, kao što je klijent, distributer ili dobavljač, prevarilo poslovnog subjekta i stekao finansijsku korist ili izazvao gubitak implicitnom ili eksplicitnom prevarom (npr. klijenti varaju u pogledu spremnosti da plate dogovorenu cijenu; dobavljači i dostavljači varaju u pogledu kvaliteta ili količine dostavljenih dobara ili usluga? UKLJUČI prevaru putem informacijskih sistema i elektronske komunikacije)”
5. Iznudivanje: “Da li je neko pokušao steći novac ili neku drugu korist od poslovnog subjekta prijeteci i/ili zastrašujući menadžere i/ili zaposlene, ili je prijetio da će nanijeti štetu imovini, oštetiti proizvode ili je nudio neformalnu ‘zaštitu’ od takvih šteta?”.

Pregled karakteristika istraživanja u Crnoj Gori prikazan je u Table 3

Tabela 3 Ključne karakteristike istraživanja, Crna Gora (2012)

Karakteristike istraživanja	
Odgovorna agencija	(i) Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT)
Period sprovođenja istraživanja	Od 16. oktobra do 16. decembra 2012. godine
Dizajn uzorka	Uzorak slučajnim izborom jednostavnom stratifikacijom. Stratifikacija je izvršena prema biznis sektoru i broju zaposlenih. Okvir za uzorak je kreiran u Statističkom biznis registru. SAS macro PROC ISTRAŽIVANJESELECT, sa SRS metodom u svakom stratumu je korišćen za izbor uzorka. Korišćena je proporcionalna raspodjela prema kategoriji veličine za raspodjelu kompanija u uzorku. Stratumi u posljednjoj kategoriji veličine (poslovni subjekti sa 250+ zaposlenih) su bili popis.
Izbor ispitanika	Lice prvenstveno odgovorno za upravljanje biznis subjektom.
Metod prikupljanja podataka	PAPI – Anketa putem papira i olovke.
Mjere kontrole kvaliteta	Kontrola informacija na nivou polja, tj. kontrola pojedinačnih polja. Povratne kontrole: 1. Direktno tokom intervjua = 3,8%; 2. Povratne kontrole lično = 5,6%; 3. Povratne kontrole putem telefona = 18,3%. Povratne kontrole: 1. direktno tokom intervjua = 3,8%; 2. Povratne kontrole u licu = 5,6%; 3. povratna kontrola putem telefona = 18,3%.
Neto veličina uzorka	2.000
Stopa odaziva	29,2%

Prilog III: Glavni pokazatelji

Tabela 4 Glavni pokazatelji po sektoru, Crna Gora i region zapadnog Balkana (2012)

Pokazatelj	Ekonomski sektor					
	Proizvodnja	Građevinarstvo	Trgovina	Smještaj	Transport	Ukupno
Stopa direktne interakcije (Crna Gora)	65,80%	63,30%	58,60%	62,80%	66,00%	61,40%
Stopa direktne interakcije (zapadni Balkan)	67,0%	72,1%	72,6%	72,5%	76,6%	71,8%
Prisutnost podmičivanja (Crna Gora)	2,90%		2,20%	5,00%	6,50%	3,20%
Prisutnost podmičivanja (zapadni Balkan)	10,50%		10,30%	9,00%	9,90%	10,20%
Prosječan iznos mita (Crna Gora, u EUR)	600		255	100		411
Prosječan iznos mita (Crna Gora, u EUR-PPP)	1,211		515	202		830
Prosječan iznos mita (zapadni Balkan u EUR-PPP)	910		1.066	105		881
Zastupljenost provala (Crna Gora)	4,5%	7,1%	6,6%	5,4%	3,5%	5,9%
Zastupljenost vandalizma (Crna Gora)	4,0%	6,0%	2,5%	1,9%	7,4%	3,8%
Zastupljenost prevara (Crna Gora)	4,2%	3,3%	4,5%	3,3%	8,2%	4,7%

Pokazatelj	Ekonomski sektor					
	Proizvodnja	Građevinarstvo	Trgovina	Smještaj	Transport	Ukupno
Procenat poslovnih subjekata koji koriste neku vrstu sigurnosnih mjera (Crna Gora)	74,2%	80,5%	78,5%	77,5%	60,9%	75,8%
Procenat poslovnih subjekata koji imaju polisu osiguranja protiv kriminala (Crna Gora)	19,8%	18,0%	22,6%	21,3%	16,1%	20,7%

Napomena: Zastupljenost podmičivanja je izračunata kao broj poslovnih subjekata koji su dali mito državnom službeniku, poklon ili protivuslugu barem jednom u 12 mjeseci prije istraživanja, kao procenat poslovnih subjekata koji su u istom periodu imali barem jedan kontakt sa državnim službenikom. Godišnja stopa zastupljenosti za prevaru od stranih lica, provalu i vandalizam izračunate su kao broj poslovnih subjekata koja su doživjela ova kriminalna djela, kao procenat ukupnog broja poslovnih subjekata. EUR-PPP stope konverzije su iz Eurostat-a.

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Vienna International Centre, PO Box 500, 1400 Vienna, Austria
Tel.: (+43-1) 26060-0, Fax: (+43-1) 26060-5866, www.unodc.org